

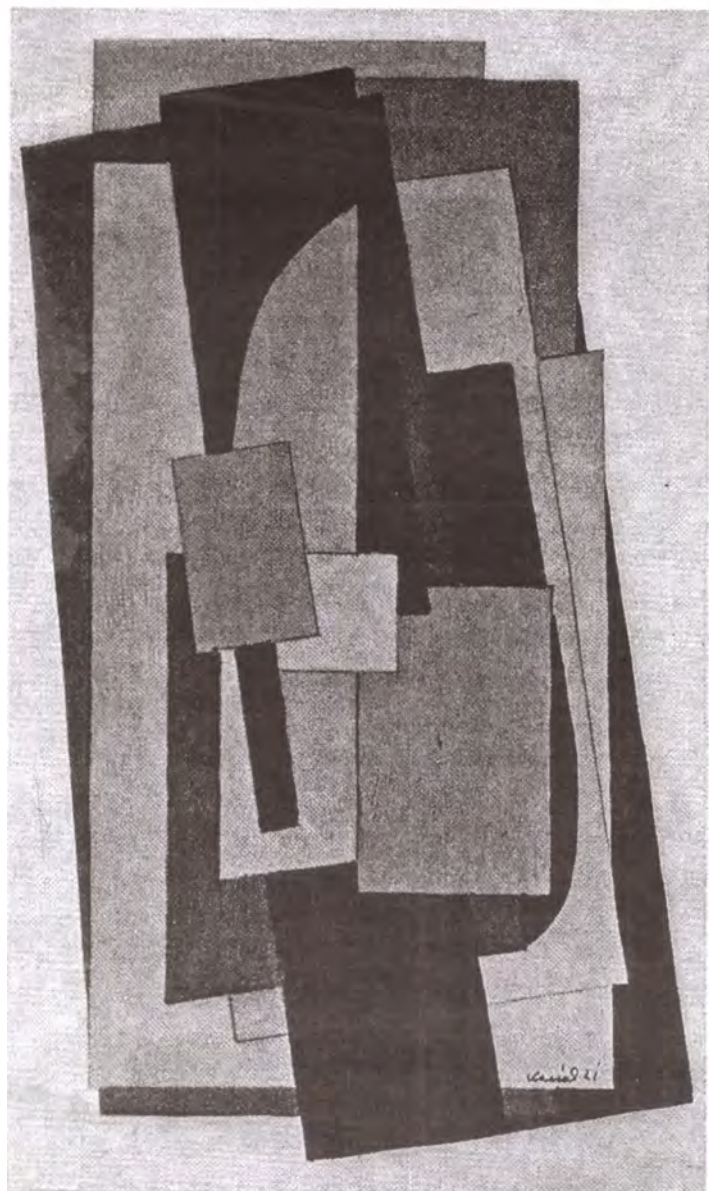
„A lomha jéghegyeken túl vasvitorlák vöröslenek”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XIII. ÉVFOLYAM 2002. 17. (365.) SZÁM — SZEPTEMBER 10.

ára 5000 lej

Kassák Lajos grafikája

LÁSZLÓFFY ALADÁR Szempontok

Ma már főleg a bűnesetekkel kapcsolatos körbonctant idézi nyájas képzeletünkbe ez a tudományosan és rendőrségesen egyaránt konduló, sziszegő szó. Kevesen tudják az AUTOPSZIÁRÓL, hogy eredetileg ott az ógörögöknél nem is annyira műszó még, mint annak a már kissé elvont, fejlett, emelkedett izének a megnevezése, hogy "valamit személyesen megtekinteni". Már az emberi individualizmus, az egyed autonóm működése kandikál ki mögüle, ott a kezdeteknél. Amiről korunk manapság annyit "gagyog s ragyog", csak nem tudja következtetesen érvényesíteni.

Mert az időközben egymás meghódításával, leigázásával, megszervezésével eltelt időkben az nem is lehetett volna jó, ha minden egyed "széthúzó" saját szempontja ott van láb alatt, azaligazán nem is akartak törődni. Ha bárkinek különvéleménye van, máglyára vele, vagy Dunacsatornához!

A szellemi függetlenséget (mint zárványt) azért tartalmazó, jelképező, hordozó autopszia ment, volt, létezett, folytatódott a maga útján. Ez a bűvópatak azért legalább annyit tudott tenni mégis emberreválásunkért, mint kinn a drákói szigor és szenvtelen, irgalmatlan bürokrácia. Ki-ki, ahogy alkalom kínálkozott rá, eltöprengett azon, amit tulajdon szemével látott. A görögök hozzáállásából legfennebb szakkifejezéseket megőrző, továbbhurcoló középkorainkban aztán az autopszia már tudatos harcban állt az autoritással. Bizánc például (de minden nagy birodalmiság) csak saját fennmaradt tudását-tudatát tartotta "a hagyomány"-nak, a természet, a földrajz, az emberi történelem örök időkre érvényes összefoglalásának. Mások szerint, akik a kertek alatt mindig kereskedtek, szökdöstek át a képletes és valóságos határokon, ép-

pen hogy az utazás, a kutatás, a vizsgálás vezet új okoskodásokhoz és tényekhez. Eddig ismeretlen világokhoz.

Nos ma, mint mosatlan befőttes tényérok egymásba csapva, világok megszámlált sokasága csikorgott itt bennünk és körülöttünk. Virtuális ajtófélfába is beverhető a fej, és meg lehet botlani az ingerküszöbökön is. Sok szomorú tünet figyelmeztet arra, hogy ez nem biztos, hogy gazdagodás, efféle a végső megsemmisülések előtt szokott előállni.

A szokások, a divatok, az emberi munka, ügyködés, szüntelen ügyeskedés, fúrás-faragás ugyan ma már hobbi. A haladás nagy hűhók és kollektív hórúkkok "kínaitornái" révén áll elő. Vagyis csak le kell ülni és meg kell nyomni a gombot, "s kapsz egy libacombot" — vágja rá örült grimaszát az ugyancsak örök, ironizáló kételkedés. A kultúra mostanra már afféle humanoszférával többé-kevésbé betérítette, beborította a Földet. A kultúra mára már az emberiség egyetlen igazi egyesítője. Működésének metaforája a vízbe dobott kő által keltett körkörös hullámmás. Egyre távolabb jutnak egy vagy megannyi központtól (ahol szíveskedtünk kelteni valamit, szépet, okosat, fontosat) és elérnek valahova a perifériákra, aztán valahol a semmibe vesznek.

Ha valami nagy veszély közeleg, nagy időváltozás, hogy a tyúkszemünk is hasogat (a maga "tyúk-autopsziájának" törvényei szerint), az szokott történni, hogy a "középpontban" élő, érzékes értelmiségi hirtelen kotkodácsolni kezd: igen, ott a periférián, ott kint (lent, fent, hátul) még élnek az igazi értékek, sokgyermekes családok, igazi íze van a csirkehúsnak, a répának, eredeti népzene topog, jaj, mindezt meg kell menteni, mielőtt végleg eltűnik...

Na ilyenkor lép aztán életbe az autopszia, abban a manapság közkelelt értelemben!

- Szócs István: Eleveh összekenni!
- Rózsás János: Mirszaid
- Fodor Sándor: Sündisznóállás III.
- Lászlóffy Csaba versei
- Finntanárok a kolozsvári egyetemen
- SERÉNY MÚMIA

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtanul kézbesítjük a HELIKON-t

17

SZŐCS ISTVÁN

Eleveh összekenni!

mottó:

Az Isten magyar, és matyar
a felesége

(Práczi István)

Farkas-barkas jaj de szép,
róka-bóka az is szép...
nyelvész-belvész jaj de rút!
És megették a nyelvészét!
(Osi magyar népmese)

Az ismétlés a tudás anyja
és gyümölcse

(Általános bölcsesség)

Az elmúlt évtized során, jó néhány alkalommal, amikor a magyar nyelv ősiségéről és eredetiségéről tartottam előadást, vagyis azt próbáltam bizonygatni, hogy elsődleges nyelv, azaz nem x-nyelvállapotból lett urali, majd abból finnugor, emeből finntelen ugor, s végül talán magyar, vagyis, hogy Jókai Mór — és vele együtt Berzsenyi Dániel, Vörösmarty Mihály, Bolyai János, Kőrösi Csoma Sándor, Czuczor Gergely és Móróczi Zsigmond — látta helyesen a dolgokat, miszerint a magyarok mindég is magyarul beszéltek, sőt már azelőtt is, hogy kifejezetten magyarokká váltak volna, szóval mindezen alkalmakkor megemlítettem, hogy igenis *kell* bűnügyi regényeket, azaz jó detektívregényeket olvasni, mert ezek adják vissza leghűbben a valóságot; mivel a világ a bűnözők és a rendőrök észjárása szerint mozog, megy előre vagy hátra.

Többször is figyelmébe ajánlottam hallgatóimnak a következő kriminális történetet:

Egy kalandos életű férfiegén éppen nyugalomba akar vonulni, amikor megbízást, azaz rendelést kap egy szörnyűséges, és meglehetősen fantasztikus bűncselekmény elkövetésére, s mindezt életveszélyes fenyegetések kíséretében, zsarolás keretében. A kalandor azonban ezt válaszolja: ő a felbujtást s a bűnös terv részleteit pontosan leírta és elhelyezte egy titkos szférában, azzal a feltétellel, hogy ha neki bármilyen baja történne, azaz életét elvesztené, feljegyzéseit, megbízóinak nevével együtt, tájrák a világ nyilvánosságára elé. Ellenfelei erre a következőket lépték: elkészítették a bűncselekmény tervezetét kezdetlegesebb fogalmazásban, két-három változatban, és egy olyan, közismerten kelekótya grafománnak a nevében, aki szakadatlanul zaklatta a legkülönbözőbb szerkesztőségeket a maga sületlen írásműveivel, elküldték egy sor fontos szerkesztőségnek és személyiségnek. Ilyenformán, amikor nyilvánosságra hozták volna az áldozat feljegyzéseit, akkor mindenki mosolyogva bólogatott volna: Áh! Ez megint az a lökött alak! Ismerjük!

Hasonló módszerek nemcsak kalandorok között, hanem az úgynevezett tudományos körökben sem ismeretlenek. Otrókócsi Főris Ferenc költői etimológiáit (1694), mint például, hogy a *Pontus Euxinus*ban az euxinusz "égszínűt" jelent, vagy hogy *Alexander* világhódító neve *Alak Sándornak* értelmezendő, ez pedig az *Al-lah Sadder*ből jön, azaz jelentése "Isten küldötte, annak idején még nem ugatták meg, csak később. (Még későbbben viszont kiderült, hogy az euxinus, ha nem is ég — de egy *éjszínű* jelentésű szóból származik, és hogy az Alexander valóban görög-előtti név, és két

szó összetétele). Azonban a XIX. század elején komolyabbra fordultak a nyelvek eredetéről szóló viták, véresen komoly politikai nézetek fűződtek már hozzájuk, például hogy csak a pángermanizmust és a pánszlávizmust említsem; akkor már Horvát István teóriáit (1825—1842) vad csaholó kórus vette körül, és százötven éven át el nem hallgatott. Ilyen állításokat tulajdonítottak neki, hogy Nabukonozor azt teszi: "Ne bolondozzon az úr", *Tiglat-Pilazar*: "Téglát pazarol", *Stockholm*: "Istókhalma, Carthago": "Kardhógó" és így tovább; mind olyan sületlenségek, amiket Horvát István soha le nem írt, és kifejezetten olyan fajnokok agyszüleményei, akik esténként az internátusban lábmossá helyett elménckedtek.

A következők a módszernek azonban valóban végzetes volt: bárki megpróbált eltérni a hivatalos etimológusok és őstörténészek laposságaitól, azonnal megélezte: "horvát-istvánkodik" és a fejére olvasták e marhaságokat.

A módszer azonban fejlődött: mivel Horvát-méretű tudósok nem jelentkeztek, kellett kreálni kis Quasi-Horvátokat. És megtették bőséggel; illetve felkapták az önként jelentkező műkedvelő öskutatók közül a legkritikátlanabbakat.

Bobula Ida, amikor az ötvenes években Amerikában a sumér-magyar nyelvösszehasonlítás fontosságáról írt, már kitérte, hogy "ránk fogják szabadítani az összes zagyválkodókat, félkegyelműeket és félművelteket". És úgy is lett. Akár szervezetenül, akár szervezeten.

Amikor, tán egy évtizede, először találkoztam Práczi István "szóelemzéseivel", talán a *Hunnia* folyóiratban, ezeknek mindenekelőtt az *agyafúrtsága* tűnt fel. Voltak közöttük nagyon szellemesek is, de többnyire, igen nagy számmal, olyan bambaságok, amelyeket ugyanaz a személy, szerintem, legfennebb csak *ugratásból*, beugratásból, *heccből* írhat le. Ezt a véleményemet mindenfelé elmondtam, és méltatlankodó "visszajelzések" érkeztek hozzám.

Nagyon elszomorított, hogy főleg idősebb, jóindulatú "rendes", a magyarság sorsát szívükön viselő személyek körében találtak befogadásra Práczi tanait; akiket érdekel a történelem, vallástörténet, nyelvtörténet, néprajz. Meg kell azonban értenünk őket, hiszen ezekben a tárgykörökben az a szellemi táplálék, amit az úgynevezett katedra-tudomány kínál nekik, jószereivel nemcsak ízetlen, hanem mérgező is.

Amikor 1999 őzén kézhez kaptam Práczi könyvének, a *Magyar az istennek* a II. bővített kiadását, annyira felbosszantott a címe, hogy hosszú ideig ki sem nyitottam: ilyen csakis fekete cinizmus, gátlástalan kajánság írhat le. Később már volt erőm belelapozni a könyvecskébe, s a hasonló című fejezet elején a következőket olvastam: "Tisztában vagyok azzal, hogy a fenti cím döbbenetet fog kiváltani. Azonnal hozzá kell tennem, hogy ez is volt vele a célo. Vallalom még azt is, hogy szavaimat egyesek a sovinizmus legújabb bizonyítékának fogják tekinteni. Igenis, meg akaorm döbbeneti a világot, először is a magyar világot,

majd utána a másikat, a »nagyvilágot«."

Ez azonban máris súlyos taktikai tévedés: egy ilyen cím nem döbbenetet, azaz nem *döböt* vált ki (néhai barátom, a kiváló eszperentista költő, Bérci Darázs magyarította a *sokkot döbre*), hanem — csömört! Hasonló összefüggésben vitatkoztam egyszer egy Práczinál sokkal nagyobb tudású ősnyelvésszel azon, hogy talán több méltánylásra találnának állításai, ha kevésbé kategorikusan és nem elmentmondást nem törően fejtené ki ezeket. Ő viszont egy Goethe-idézettel felelt: Ha az ördögöt akarja valaki megijeszteni, nagyot kell kiáltani... (Sajnos, ez Goethétől is tévedés. Az erős hangtól elsősorban nem az ördög fogja befogni a fülét, hanem az elmélkedő ember.)

Ide-oda lapozva a könyvben, először a következőn akadt meg a szemem: "Az alkotmány németül — *Verfassung*, ami eredetileg *Ver-ífasunk* — *verívásunk*, vagyis a *Vérszerződésünk* volt." Ettől a szemhárttyám bevérzett. Mikor látásom válemanyire tisztult, gondoltam, ha már úgyis vérszemet kaptam, elolvasom az egészet...

A Pásztor Csaba névvel aláírt *Előszó helyett* c. beajánlásban a következők olvashatók: "A *kutató-szerző*: Práczi István. *nj. hírszerzőtisz*. (Született az alföldi Pilisen 1926-ban. *Ex-egyetemi és főiskolai tanár, diplomata, vállalati igazgató és vezérkari tőrszisz*.) *Jelenleg közíró, laikus ősnyelvutató, katonapolitikai szakíró. A "Százak tanácsának" és a MAG-nak Magyar Alkotók és Gondolkodók Független Társaságának tagja, aki többször publikációban és számtalan nyilvános előadáson fejtette és fejté ki...* stb. amiből kitetszik, hogy rang- és teremsdűsságban már-már egy Kristó Gyula!

Nem akarom az olvasót kiragadni szemelvényekkel szórakoztatni, ahogy a tanrókák teszik stréber hallgatók röhögésének kiprovokálására a pseudohorvátistván-kiagyalmányokkal, ám súlyos kijelentéseim igazolására be kell mutatnom két kisebb szemelvényt, az egyikben magyar, a másikban idegen eredetű szavakat "értelmez". A FO rövidítés szótag-megfordítást, a HU hangugratást, átvétést jelent:

Java-FO = a vaj, a tej színe-java.
Éles-szelé.
Kalapács — csapalak-csaplak
Kalász-szálak. Kassza — a szák (a zsák)

Jellemes-szem-eleje...
innét ritkítva idézek:
Állati-itala-s, italos.
Zivatar-a-rat a víz.
Ürege-egerü-egegé.
Kukorica-a cirok(j)uk.
Góré-erog-öreg.
Kenguru-HU=urugnak-ugornak
Technika-a kincset = a kincset érő
Alabárd-drabalá=darabolá
Tragikus-sokig árt, sokáig árt
"Mot nem a nyelvfejlődési érdekeségeket vagy éppen a megjelenő törvényszerűségeket kívánom itt érzékelteni, — mondja a szerző —, "csak mutatni kívántam a fordítottság jellegét. Így tovább lépek és a már említett hanglekopás jelenségét szeretném bemutatni idegen nyelvi példákkal. (Nem ritkán a fordítottsággal együtt...)..."

Büntetés elengedés=amnesia=a menesztja=menesztí
Keserű pilula=kinin=kín inni
Ellene=kontra-FO=artnok=ártnak, vagy ártnok

Katonai művelet=manőver=a menő ver. (Osmagyar taktika, visszafordulás után, menetből ellen-támadni)
Halotti ének=elégia=(hogy)elégje-n. (Hamvasztási búcsúztató)
Mithosz=ámítós, nem igazán való.

Társ, kolléga=kollege=a+kol egy=egy akoli

Kolhoz=a+kolhoz, -akolhoz!
Nem tudom, ez utóbbit tényleges hírszerzőtiszte korában is így fejtette-e meg? Vagy azt, hogy az orosz fej, a *galava* — magyarul a valag?

Azonban mindenképpen érthetetlen egy kihagyása: ha már eljutott addig a felismerésig, hogy Péter apostol (petros=a kő) eredeti arameus neve, a Kefas, annyi mint kőfász, akkor hogyan nem ismerte fel a HU=eljárás segítségével, hogy a *finnugor*= "fingó úr"? Ezért nem egy olvasója sok mindent megbocsátott volna és elál a gyanúsításoktól.

AM ne szórakozzunk. Nemcsak a szójáték a lényeges *lé-nyege* műveinek, hanem vallástörténeti érdeklődésén belül egy erős antiklerikális, főleg antikatólikus és leginkább antibibliikus beállítottság hat; a mágikus szemlélet abszolutizálása ("a varázs szentsége") és meglehetősen szkizoid jellegű perszeverációja a "magyar" és "isten" jelentésű szavak alakváltozatainak; mindez egy határozottan paranoid történelemszemlélet tünetcsoportjába ágyazva (utóbbi persze nem alaptalanul). Noha a kulcsfejezetben igyekszik lojálisabb hangot megütni, és kijelenti, hogy nem felekezettelens; "A történelmi vallásokat illetően soha nem akasztottam tengelyt senkivel és ma sem teszem. Mások hitét mindég tiszteltem", stb. mindez azonban nem igaz, és sajátságos, hogy az ortodox (auto-KEFAL) egyháznak sokkal nagyobb tisztelettel adózik, mint másoknak. Holott érdekesebb volna, ha teljesen nyíltan beszélne. Forrásokra és elődökre nem hivatkozik, mindössze Badiny-Jós Ferenc műveit használja és idézi pl. Krisztus pártus származásáról, de lényegében nem fogadja el, sőt kusza célzásokat tesz arra, hogy Jézus és Krisztus nem azonos valakik, ám ezt nem fejt ki megint nyíltan... ami érdekesebb, az a Badiny állítása, hogy Pál apostol tulajdonképpen kettő volt és az utóbbi, Saulus, elnyomta az első Pál-t, (Simont) akinek hatalmas kerekfeje volt és kánaánita-zelota ivadék. (Bezzeg, ha nem csak Badiny felfedezéseire támaszkodott volt, hanem e sorok szerény szerzőjére is, akkor elgondolkozhatna azon, hogy a pásztor (akár A Pásztor) kezében két eszköz volt, az egyika "peter", a másik a "pál"; azaz a pálca. És hogy a "peter" mi eredetileg? Lehet hogy: FO=retep, -ter-pet=terpeszti a juh lábát?

Nos, ilyen előzményekkel kell számolnia annak, ha valaki mégiscsak neki vág, hogy bizonygassa a magyar nyelv évtizedre szerves szerkezetének a titkait; ám ne úgy, hogy; szekret=HU=FO=szer(ke)zet...!

RÓZSÁS JÁNOS

Mirszaid

A kazanyi Tatárföld aldermisi járásának Urmara falujában Hazej Gafjatulin tatár földbirtokosnak az oroszországi véres polgárháború kellős közepén, 1920-ban fia született. Ez azért volt nagy öröm a családban, mert a három lány után végre fiúval örvendeztette meg Allah a már nem éppen fiatal apát. A moszlim vallás szertartásainak megfelelően az apa kézbe vette a kapálódzó gyermeket, és a Mirszaid nevet adta a kis jövevénynek, aki keresves sírásával zavarta az ünnepélyes hangulatot. Mintha tudta volna az újszülött, hogy nem sok öröme jött erre a világra.

Távol Szentpétervártól, de távol Moszkvától is — a Tatárföldön egyelőre mûló veszedelemnek, az oroszok közötti zavargásnak tûnt a vörösök és a fehérek élet-halál harca a polgárháború viharában. A fehérgárdisták idôleges gyôzelmei azt sugallták, hogy elôbb-utóbb helyreáll az évszázados rend, miként elcsitult minden a Sztjepan Razin, majd Emeljan Pugacsov véres parasztfelkelései után. Nem úgy történt, de itt a végeken, a távoli Moszkva vészt jósló vörös atamánjainak ukázai ellenére, némiképpen minden ment a maga útján.

A vörös cárok új rendszere akkor szólt bele elôször fájdalmasan a család bizonytalanságokkal, küzdelmekkel teli életébe, amikor a tizenegy éves fiúcskát, Mirszaidot felsôbb parancsra kiszakították az otthon védôszármáyai alól.

A Moszkvából jött ukáz úgy szólt, hogy az értelmesebb tatár gyermekeket ki kell válogatni a diáktársaik közül, és állami nevelôintézetbe vinni, Kazanyba. Ezek közé került a jó eszû kis Mirszaid is (Persze ez a sors érte a csuvas, baskír és egyéb nemzetiségek gyermekeit is, a központi hatalom szándékainak megfelelôen.)

Mint késôbb kiderült, a kiválogatás azt a célt szolgálta, hogy tudatos szovjet neveléssel belôlük képezzék ki a tatár városok és a falvak leendô tanárait, tanítóit — miután majd a tantervnek megfelelôen meggyôzôdéses kommunista pedagógusokká nevelôdnek. Velük váltották fel a régi módi, kiöregedô vagy az eltávolított, megbízhatatlan népnevelôket, tanítómes-tereket.

Mirszaid a hasonló korú, különbözô nemzetiségû társaival együtt magas bástyával körülvett, a világtól elzárt, valamikori kastélyból átalakított internátusban lakott.

A tanintézetben a nevelôik, tanáraik kivétel nélkül oroszok voltak. A gyerekek egy kukkot sem tudtak oroszul, a tanárjaik pedig az ô nyelvükön nem értettek semmit. Mutogatással, mimikával kezdôdött a tanítás, tanulás.

A szoktatás is meglehetôsen céltudatos volt. Amellett, hogy katonás fegyelmet tartottak a nôvendékek között, szinte elraborták gyermekkorukat. A mohamedán vallás addig elsajátított törvényeit, a nem-

zeti szokásaikat, családi életrendjük hagyományait tûzzel-vassal irtották a tudatukból.

Ennek elsô megnyilvánulása az volt, hogy az elsô napokban kizárólag disznóhússal készített ételeket kaptak. A tatár fiúk megrökönyödve tapasztalták, hogy tisztátalan étel került az asztalukra. Felháborodottan ugráltak fel, némelyek hányingerrel küszködtek, mások pedig kiborították a tányérokból a káposztalevest, és nemzeti eledeleiket követelték.

A görögkeleti vallású csuvas és baskír fiúk csodálkozva nézték tatár pajtásaikat, a nevelôk pedig türelmesen, sôt nevetve nézték a felháborodás eme jeleit. Más étel nem volt, így a gyerekek éhesen vonultak vissza az osztálytermekbe. Este az ebédlô ajtajától fordultak vissza, amikor megéreztek a disznóhússal fôtt étel szagát. Éhségükben átsírták az éjszakát. Reggel az este érintetlenül az asztalon maradt, hidegre dermedt káposztaleves fogadta ôket. Belekanalaztak, kerülve a húsdarabokat, vagy a kanalukkal kitérve az asztalra. Délben már csak néhányan macskakodtak, a többség szótlanul ette a levest, de még kerülgetve a húst. Egy hét múlva pedig mintha soha nem is lett volna felzúdulás a disznóhús miatt. Utána hamarosan végleg el is tûnt a levesbôl. Azután már ritka alkalom volt, hogy hús-étel került az asztalukra, legfeljebb állami ünnepek alkalmával. A közellátás nehézségeivel küszködô, éhezô birodalomban a savanyú káposztával, fekete kenyérrel való ellátás is nehézségekbe ütközött.

Aztán a napi ôtszôri, mosakodással egybekötött imádság elvégzésével is meggyûltek a bajok. Megpróbálták a fiúk a szertartás elvégzését. Azonban egyrészt nem volt rá idejük, másrészt, ha valamelyikük imára tartotta a kezét maga elé, vagy Mekka felé fordulva leborult az ima-szônyeg helyett leterített kabátkájára — a nevelôk gúnyolták ôket, félreérthetetlen csúfondároskodással utánózták mozdulataikat. A fiúk, hogy vallásos érzelmeikben ne bántsák ôket, felhagytak az imádsággal. Késôbb a beléjük sulykolt ateista nevelés bôven elültette a kételyt nyiladozó értelmükben.

Mirszaid év közben néhány diáktársával együtt megszökött az intézetbôl, de messzire nem jutottak a nagy és ismeretlen városban. Megtalálták és visszavitték ôket. Fenyítést nem kaptak, de azon túl mindig magukon érezték a nevelôk vigyázó tekintetét.

Lassan kezdték érteni az orosz nyelvet, de még mindig erôn felüli feladat volt a sok tanulás, hiszen alig fogták fel a biftázott szöveg értelmét. A tanárjaik e téren türelmesen foglalkoztak velük, mert tudták, hogy a jövônek dolgoznak.

1933-ban súlyos felhök tornyosultak a csuvas, baskír és tatár népek feje felett: azon a vidéken is megkezdôdött a mezôgazdaság kollektivizálása. Mirszaid édesapját — aki kuláknak, tehát a bolsevista rendszer szemében osztályidegennek, sôt potenciális ellenségnek számított, aki ke-

rékkötôje az új, boldogabb világ felépítésének — két ugyancsak módos bátyjával együtt a GPU, az Állami Politikai Hatóság letartóztatta. A népbíróság 15-15 évi kényszermunkára ítélte mindegyiküket, teljes vagyonekobjással, családjukat kilátástalan nélkülözésbe taszítva.

Mirszaid édesanyja — okkal félve a letartóztatástól — nem merészelte felkeresni azt a még tatár földön lévô gyûjtôtábor, ahol az apa sínylôdött, Szibériába történô deportálásra várva. A nyári szünetôt otthon töltô 13 éves fiát küldte el: vigyen valami élelmet az apja és a bátyjai után. Továbbá kérjen beszélôt a lágerparancsnoktól, tudjon meg valamit a férfiak sorsáról.

Mirszaid, megfelelô baksis fejében utazási engedélyt, sôt lovat is kapott a falu tanácselnökétôl. Odatalált a Zelenodolszkban lévô lágerhez, és írásban kért engedélyt a vele hozott elemôzsia és ruhadarabok átadására, és apjával való rövid láthatásra.

Ez volt az apa és fia utolsó találkozósa. Az apát hamarosan valahová a távol-keletre deportálták, és anélkül, hogy egyszer is kaptak volna tôle levelet, örökre nyoma veszett.

Hamarosan újabb súlyos csapás érte a családot.

Mirszaid legidôsebb nôvére, Faina, az 1920-as évek közepén ment férjhez egy jómódú középbirtokoshoz, az egyik távolabbi, de ugyancsak tatár lakosságú faluba. Faina férje még tragikusabb véget ért, mint az édesapja és a nagybátyjai. Amikor a messzirôl jött agitátorok az ô falujukban is nekiláttak a kolhoz szervezésének, és a parasztok egyre húzódoztak a belépéstôl, kiemelték a többiek közül Faina férjét, Vapajev Bazilt. Minden teketóriázás nélkül falhoz állították a tanácsház udvarán, és a többiek szeme láttára agyonlôtték. Aztán felakasztották az udvaron álló nyírfa legalsó ágára, elrettentô példa gyanánt.

Ezt követôen a módosabb gazdákat, mint kulákokat, a GPU katonák családostól kizavarták a házaikból, és a lôvészre tartott szuronyos puskájukat kibiztosítva, a fél napi járôföldre lévô vasútállomásra kísérték. A környékrôl odahajszolt családokkal addigra már telezsúfolt szerelvényre feltuszkolták ôket is. A szerencsétlenek között ott volt Faina is, két apró gyermekével.

A több hetes utazás, az embertelen nélkülözések és durva bánásmód ellenére a végsôkig kimerült szállítmány még életben megérkezett maradványát valahol Krasnojarszk vidékén, a Jenyiszej folyó környékén vagonírozták ki. A nyomorultak a magukkal hozott, sebtében összekapkodott holmijukat útközben már olcsón elkótyavetyélték némi élelemre. Faina, a két kisgyermekét a melléhez szorítva — miként a többiek —, semmi nélkül mászott le a vagonból.

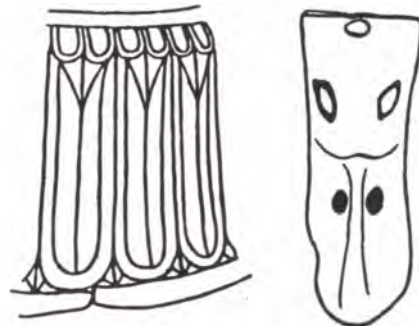
Teherautók motorja berregett már a szerelvény mellett. Felparancsolták a gyengeségtôl támoilygó számûzötteket a

>>>>> folytatása 4. oldalon

A fiúk életben maradtak, erőre kaptak. A tél elmúltával, a tavaszi áradás levonulása után Faina az öregektől kapott útravalóval, és hasznos jó tanácsokkal ellátva

1941 júniusában Németország megtámadta a Szovjetuniót, kitört a háború az ősellenségek között, belebonyolódtak a második világháborúba. Mirszaid éppen a katonaidejét töltötte a hadseregben, így alakulatával az elsők között került a beszarábiai frontra. A fejetlen visszavonulás zűrzavarában, már 1941 július közepén német hadifogságba esett. A német hadifogolytáborokban nagy nélkülözések között tengődtek és pusztultak a szovjet

— Hazudsz! — ordított rá a vizsgálóbíró.
>>>>>>>>>>

M. BODROGI ENIKŐ — VARGA P. ILDIKÓ

Finntanárok a kolozsvári egyetemen

A kolozsvári Babes—Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Irodalomtudományi Tanszékén belül működő finn mellékszak az 1992/1993-as tanév őszén kezdte meg tevékenységét.

Nézzük meg főbb mozzanataiban a finn oktatás történetét egyetemünkön. 1872-ben nyitotta meg kapuit a Kolozsvári Magyar Királyi Tudományegyetem (1881-től Ferenc József Tudományegyetem), és ezen belül a magyar nyelv- és irodalomtudományi tanszék. 1890-ben ez két részre oszlott: magyar nyelv- és finnugor összehasonlító nyelvészeti tanszék, valamint magyar irodalomtörténeti tanszék. 1893-ban a két említett mellé felállítottak még egyet, ez volt az ural-altaji összehasonlító nyelvészeti tanszék.

Szinnyei József (1857—1943) elsőként tanított finn nyelvet Kolozsváron, 1886—1890 között a magyar nyelv- és irodalomtudományi tanszék, 1890-től 1893-ig a magyar nyelv- és finnugor összehasonlító nyelvészeti tanszék tanáraként. Szinnyei az összehasonlító finnugor nyelvészet egyik első művelője volt. Vele kezdődött el a szorosan tárgyához kötődő finnugrisztikáról az uráli összehasonlító nyelv- és irodalomtudományra való áttérés. A finn nyelvet olyan magas szinten elsajátította, hogy vállalkozhatott a finn irodalom tolmácsolására: fordított népköltészet alkotásokat, részleteket a Kalevalából, a Kanteletárból, Topelius, Oksanen és Suonio verseiből.

1893-tól 1901-ig a finnugrisztika egy másik kimagasló képviselője, Halász Ignác (1855—1901) tanított finn, lapp, vogul és mordvin nyelvet, továbbá finnugor összehasonlító nyelvészetet a magyar nyelv- és irodalomtudományi és összehasonlító ugor nyelvészeti tanszéken. Elsősorban kiváló lappológusként tartja számon a szakirodalmat. Az MTA támogatásával három kutatóutat tett a svédországi és a norvégiai lappok lakta területekre (1884, 1886, 1891). Értékes nyelvészeti, népköltési és irodalmi anyagot (hét nagy kötetnyit) gyűjtött a helyszínen. Szótárakat és nyelvtanokat is írt, említésre méltó, hogy finn népdalokat és meséket is fordított. Érdekei közé sorolandó még a finnugor és szamojéd nyelvek rokonságának bebizonyítása.

Halász korai halála után Szilasi Mór (1854—1905) foglalta el a helyét a kolozsvári egyetem magyar és finnugor nyelvészeti katedráján (1903), és itt tanított 1905-ben bekövetkezett haláláig. Klasszika-filológusként indult, de emellett foglalkozott indogermán nyelvészettel, valamint már egyetemi hallgató korában finnugor összehasonlító nyelvészettel is. Szaktársainak hasznos segéd-eszközöket adott a finnugor nyelvhasználat tárgykörében megjelent dolgozataival és szótári munkáival (*Vogul szójegyzék*. Bp. 1896., *Cseremis szótár*. Bp., 1901.).

Szilasi helyét Zolnai Gyula (1862—1949) töltötte be a magyar nyelv- és finnugor összehasonlító nyelvészeti tanszéken 1906 és 1917 között. A finnugor nyelv-rokonság híveként szembeszállt a sumerológia korabeli képviselőivel (Pröhle Vilmos, Varga Zsigmond). Finnugor nyelvészeti, valamint finn műfordítói munkásságát Finnország-

ban is elismerték. Elsősorban A. Kivi-, V. A. Koskenniemi-, E. Leino- és K. A. Leino-fordításai jelentősek.

A fent említettek mellett, akik a magyar nyelv- és finnugor összehasonlító nyelvészeti tanszék tanárai voltak, Szentkatolnai Bálint Gábor (1844—1913), az ural-altaji összehasonlító nyelvészeti tanszék tagja is tanított finn nyelvet, helyettesként. Az ő nevét azért érdemes megjegyeznünk, mert korának egyik legképzettebb nyelv- és irodalomtudósa és ugyanakkor különös egyénisége volt. Bár tagadta a finnugor rokonságot, a török rokonságot hirdető táborával sem értett teljesen egyet. Harminc nyelvet beszélt, ezek között a finn nyelvet is, 37 szemeszteren át olyan nyelveket és tantárgyakat tanított a kolozsvári egyetemen, amelyek egy nagy létszámú orientalisztika tanszék számára is nagy kihívást jelentettek volna.

Az ural-altaji összehasonlító nyelvészeti tanszéken Gombocz Zoltán (1887—1935) követte, akinek tudományos munkássága a történeti magyar nyelvészet szinte valamennyi ágára kiterjedt. 1906-ban a budapesti egyetemen szerezte meg magántanári képesítését az általános fonetika és a finnugor hangtan tárgyköréből. Elsősorban pályája elején foglalkozott finnugor nyelvészettel, főként a vogullal. A többi finnugor nyelvvel is megismerkedve megírta az uráli összehasonlító hangtan legjelentősebb alkotását. A kolozsvári egyetemen 1914 és 1919 között tanított, egyebek mellett a finnugor nyelvek történetét (különös tekintettel a finnugor—indogermán, finnugor—szamojéd és finnugor—török nyelvkapcsolatokra), finnugor hangtörténetet, a vogul nyelv ismertetését, a Kalevala nyelvi elemzését és helyettesként finn nyelvet.

1919 és 1940 között, amikor a Ferenc József Tudományegyetem a trianoni döntést követően Szegedre költözött, szünetelt a finn nyelv és az összehasonlító finnugor nyelvészeti tantárgyak oktatása Kolozsváron.

1940—1944 között Mészöly Gedeon (1880—1960) tanított finnugor összehasonlító nyelvészeti tárgyakat a kolozsvári egyetemen. Előadásokat tartott a finnugor eredetű magyar szavakról, a magyar történeti alak- és mondattanról finnugor szempontú megközelítésben, a finn és magyar nyelv összehasonlításáról, nyelvrokonaink történetéről és néprajzáról. 1922-től haláláig az ural-altaji nyelvészet tanára volt a szegedi egyetemen, közben négy éven át a kolozsvári egyetemen is tanított. A magyar és finnugor nyelv- és irodalomtudományi és összehasonlító nyelvészeti tanszék tanárai voltak, Szentkatolnai Bálint Gábor (1844—1913), az ural-altaji összehasonlító nyelvészeti tanszék tagja is tanított finn nyelvet, helyettesként. Az ő nevét azért érdemes megjegyeznünk, mert korának egyik legképzettebb nyelv- és irodalomtudósa és ugyanakkor különös egyénisége volt. Bár tagadta a finnugor rokonságot, a török rokonságot hirdető táborával sem értett teljesen egyet. Harminc nyelvet beszélt, ezek között a finn nyelvet is, 37 szemeszteren át olyan nyelveket és tantárgyakat tanított a kolozsvári egyetemen, amelyek egy nagy létszámú orientalisztika tanszék számára is nagy kihívást jelentettek volna.

mány szinte minden részterületén alkotott figyelemre méltó. Alaposan ismerte a finnugor őskor társadalmi, gazdasági és művelődési viszonyait, és ezeket föl is használta nyelvtörténeti nézetei kifejtésére.

Szintén a negyvenes években tanított itt Dr. Szabó Dezsőné Kispál Magdolna (1910—1984). Rendkívüli képzettségét példázandó szükségesnek tartok néhány mozzanatot kiemelni életrajzából. 1933-ban szerzett magyar-német szakos tanári oklevelet a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen. A finnugor nyelvek iránti érdeklődését Gombocz Zoltán és Zsirai Miklós professzorai keltették fel. Egyetemi tanulmányai elvégzése után részt vett a Suemon Suku Nyelvtudományi Kutatóintézetében készülő finn etimológiai szótár munkálataiban. 1934—36 között egy-egy évet Helsinkiben és Tartuban (Észtország) töltött ösztöndíjasként. Kiválóan megtanulta mind a két nyelvet. 1939-ben védte meg *Napszakok nevei az ugor nyelvekben* című bölcsészdoktori értekezését. 1939—41 között a szegedi egyetemen tanított finn és észt nyelvet. 1941-ben került a Kolozsvári Tudományegyetem magyar és finnugor összehasonlító tanszékére Mészöly Gedeon professzor mellé, majd a Bolyai Egyetemen volt megbízott előadó tanár. 1948-ban visszatért a budapesti egyetem finnugor tanszékére. Szűkebb szakterülete az ugor nyelvek kutatása volt, de érdeklődése kiterjedt a nyelv és a népköltészet határterületeire, bizonyos finnugor hang-, tö- és mondattani kérdésekre, az ugor—török, a magyar—török érintkezés problémáira, obigor stilisztikai és névtani témákra. Sok egyetemi jegyzetnek volt szerzője és társszerzője. Kolozsvári éve alatt finn nyelvet tanított kezdőknek és haladóknak, a legújabb finn irodalmat, a finnugor népek ismertetését és finnugor összehasonlító hangtant. Mészöly Szegedre távozása után, 1945—48 között csak ő tanított finnugor tantárgyakat a kolozsvári egyetemen.

Az 1948-as tanügyi reform után a finn mint rokon nyelv kiegészítő, bár kötelező tantárggyá vált a magyar szakos hallgatók számára, ami azt jelentette, hogy oktatásának célja nem a nyelv elsajátítása volt, hanem a nyelvi struktúra ama főbb vonásainak ismertetése, amelyek közösek a finnugor nyelvekben.

1948 őszétől Márton Gyula (1916—1976) tanította a finnugor tantárgyakat. Ő elsősorban nem finnugrisztikával foglalkozott, hanem fő kutatási területe a magyar nyelv-járásban, a román—magyar nyelvi kölcsönhatás, részben a helynévkutatás és a szakszókincs-vizsgálat. Egyetemi pályájának kezdetén azonban finnugor összehasonlító nyelvészetet tanított.

Egy évvel Márton után került a tanszékre a fiatal Vámszer Márta (1927—2001). Huza-mosabb ideig ő tanította a finn nyelvet és az összehasonlító finnugor nyelvészetet. Hallgatói számára finn nyelvi jegyzetet is kiadott, ez viszont többnyire elméleti ismeretekre szorítkozott, a gyakorlati nyelvtanítást nem tekintette céljának. Az erdélyi szakfolyóiratokban rendszeresen ismertette a Magyarországon megjelent finnugor kézikönyveket.

Időrendben a következő finn nyelvtanár B. (Benedekné) Gergely Piroška volt. 1956-ban került a magyar nyelvészeti tanszékre, és 1968-ban őt bízta meg Márton Gyula tan-

székvezető a finn nyelv oktatásával. Finn nyelvi tanulmányait Kolozsváron kezdte, az angol tanszék akkori vendégtanára, a finn Vahvilainen professzor irányításával. Az 1969–70-es tanévben egy évet töltött ösztöndíjasként a Helsinki Egyetemen, ahol főleg finnugor és névtani előadásokat hallgatott, és mindenekelőtt gyakorlati finn nyelvtudást szerzett. A tanárnő fontosnak tartotta a gyakorlati nyelvtudás felé is bővíteni az oktatást.

A finn nyelv beillesztése a tanrendbe ösztönzést jelentett egyesek számára a nyelv magas szintű elsajátítására. Hadd emeljem ki ebben az összefüggésben a Nagy Kálmán (1939–1971) nevét, aki az 1960-as években volt a magyar tanszék hallgatója, és aki elkészítette a Kalevala harmadik teljes magyar nyelvű fordítását (elsőször 1972-ben jelent meg Bukarestben). Finn prózát is fordított, Martti Larni *A szép disznópásztorlány* című regényét.

Az egyetem hallgatói közül olyanok is kikerültek, akik a finnugor összehasonlító nyelvészet területén alkottak kiemelkedőt. Demény István Pál (1949–2000) nevét kell említenünk. Világviszonylatban az elsők közé tartozott, akik az obi-ugor hősepika szakszerű áttekintésére és rendszerezésére vállalkoztak. Kutatásai alapján arra a következtetésre jutott, hogy a magyar, vogul és osztják folklór közötti kapcsolatok, átfedések közös eredetű elemek.

Szabó T. Ádám (1946–1995) szintén a kolozsvári egyetemen kezdte felsőfokú tanulmányait, majd Hamburgban fejezte be. Magyar nyelvtörténeti témából doktorált, ugyanakkor a finnugor összehasonlító nyelvtudomány számos területe iránt érdeklődött, amint ezt széles körű recenziós tevékenysége igazolja. Egy ideig Finnországban is élt. A budapesti egyetem magyar nyelvtörténeti tanszékének munkatársa lett, elsősorban névtani kutatásokat folytatott, de változatlan érdeklődéssel kutatott finnugor-nyelvtudományi témákat is.

1974-ben új korszak kezdődött a finn nyelv oktatásának történetében. Erkki Itkonen finn nyelvészprofesszor és akadémikus javaslatára a Finn Oktatásügyi Minisztérium finn lektorátus felállítását kezdeményezte a kolozsvári egyetem magyar nyelvészeti tanszékén. Ennek kivitelezése államközi egyezmény alapján történt, amely szerint 1975 szeptemberétől finn nyelvi és irodalmi lektorátus kezd meg tevékenységét Kolozsváron, illetve román nyelvi és irodalmi lektorátus Turbuban. Már néhány hónappal korábban, 1974. április 29-én megkötötték a román és a finn állam képviselői azt a szerződést, amely a kultúra, tudomány és egyéb rokonterületek terén történő együttműködésre vonatkozott, így a két lektorátus megalkotása ennek konkrét eredménye.

1975 őszén érkezett Kolozsvárra az első finn lektornő, Irmeli Kniiwilä, aki 1979-ig dolgozott itt, majd őt követte Minna Savola (1979–83), Anja Haaparanta (1983–88), Eira Penttinen (1988–93), Sanna Lähde (1993–98), Kirsi Seppänen (1998–2000) és Hanna Pakarinen (2000–2002).

1975-től a mindenkori finn lektor vette át a finn nyelv gyakorlati oktatását. 1990-ig a magyar szakos hallgatóknak másfél, aztán egy éven át kellett finn nyelvet tanulniuk, amelyből az első félévet helybeli tanár tanította (B. Gergely Piroksa), majd a finn lektor

vette át a csoportokat. A finn lektorok mint anyanyelvi beszélők jelenlétének köszönhetően a diákok gyakorlati finn nyelvtudásra is szert tehettek, amennyiben megvolt bennük a kellő érdeklődés. Többen folytatták finn nyelvi tanulmányaikat a kötelező másfél-egy év eltelte után is, fakultatív úton. Finn lektoraink fáradságot nem ismerve, sokszor szabad idejüket feláldozva tartották a fakultatív nyelvórákat, ha kellett, akár 1-2 diáknak is (különösen amikor a magyar szakos hallgatók számát évről évre csökkentették, míg nem elérte a minimális 7 főt az 1980-as években).

A finn fakultatív nyelvórák iránt nemcsak magyar, hanem más szakos diákok is érdeklődtek, román anyanyelvű hallgatók is szívesen jártak ezekre. Hadd említsük meg dr. Ioana Bot nevét, aki a román irodalom adjunktusa a bölcsészettudományi karon, és finn–román szótárát szerkesztett O. Nuutinen finn nyelvkönyvéhez. Pia Todea és Adriana Stanga szintén a fakultatív órákon tanult meg finnül.

A nyelvtanítás mellett a lektoroknak arra is gondjuk volt, hogy dia- és filmvetítéses előadásokat tartsanak a nagyközönség számára a finn kultúra és társadalom fontosabb eseményeiről, ünnepeiről, vállalva ezáltal országuk népszerűsítésének feladatát is. Megemlékeztünk például E. Leino költő születésének 100. és a Kalevala első kiadásának 150. évfordulójáról. Több ízben finn témájú kiállítások megrendezésére is sor került. Aki egyszer részt vett például finn kiskarácsony családi hangulatú megünneplésén, az mindig szeretettel gondol a finnekre, a *piparkakku* (karácsonyi fűszeres keksz) és a *glögi* (karácsonyi ital) ízére. Joggal állíthatjuk, hogy a mindenkori finn lektorok egyfajta "kulturális nagykövetei" szerepet is betöltöttek Romániában.

Az 1974-ben aláírt államközi egyezmény azt is lehetővé tette, hogy diákjaink közül néhányan finnországi nyári tanfolyamokon, illetve 1990 után hosszabb lejáratú szakmai képzésen vegyenek részt.

Egyre növekedett a finn nyelv, irodalom és kultúra iránti érdeklődés a lektorátus megalakítása utáni évtizedekben. Szakembereink között meg kell említenünk dr. Szilágyi N. Sándor nevét, aki a bukaresti e-

gyetemen tanított egyebek mellett finn nyelvet, és jelenleg a magyar nyelv és kultúra tanszékének előadó tanára. Dr. Zsemlyei János nyelvész professzor is tanított 1990 után finn irodalmat finn szakos hallgatóinknak, illetve a finn–magyar kulturális kapcsolatokat kutatja. A fiatal nemzedék tagjai közül Domokos Johannát említjük, aki a finn nyelv mellett lappul is megtanult, és a lapp irodalomból fordít.

1990 után a magyar tanszék kezdeményezte a finn nyelv mellékszak rangjára való emelését. 1992 őszén indult meg a finn mellékszak. Az első évfolyam 1996-ban végzett, és ezt az eseményt az akkori finn nagykövet is megtisztelte jelenlétével. A 2000–2001. tanévig kétfévenként hirdettünk felvételi vizsgát finn szakra, azóta minden évben. Jelenleg ötven tanítjuk a finn szakos hallgatókat: Hanna Pakarinen finnországi lektornő, dr. Molnár Bodrogi Enikő adjunktus, Jankó Szép Yvette doktorandusz, tanársegéd, Tóth Santner Ede doktorandusz, tanársegéd, Varga P. Ildikó doktorandusz, óraadó. Valamennyien többszöri szakmai továbbképzésen vettünk részt Finnországban, és nagy gondot fordítunk arra, hogy az oktatás mellett kutatómunkát is végezzünk, együttműködve különböző finnországi egyetemeken és kutatóintézetekben dolgozó kollégáinkkal.

Bár a finn szak viszonylag kis diáklétszámmal dolgozik (7–15 fő évfolyamonként), a teljesítmények figyelemre méltóak. Hadd említsünk néhány adatot ebben a vonatkozásban. Hallgatóink rendszeresen részt vesznek a kar keretében évente megrendezett tudományos diákkonferencián, és színvonalas dolgozatokat mutatnak be. A CIMO által szervezett nyári tanfolyamokra minden évben eljut 3-4 hallgatónk, akiknek alkalmuk nyílik nyelvtudásukat finn környezetben továbbfejleszteni, illetve a finn kultúrával közvetlenül kapcsolatot teremteni. A CIMO hosszabb lejáratú (1–9 hónap) ösztöndíjas tanulási lehetőséget is biztosít a diákoknak és 3–6 hónapig terjedő posztgraduális kutatói ösztöndíjat végzettjeink számára Finnország különböző egyetemein. Az elmúlt években többen épp e lehetőségnek köszönhetően gyűjthettek anyagot finn nyelven írott szakdolgozatukhoz. Ugyancsak fontos esemény hallgatóink szakmai előmenetele szempontjából a Fiala Finnugristák Nemzetközi Konferenciája (IFUSCO), amelyet minden évben más-más ország valamelyik egyetemén tartanak, és ahol a mi diákjaink is rendszeresen részt vesznek nemcsak hallgatóként, hanem előadóként is. Nemzetközi kapcsolataink bővítése érdekében különböző finnországi felsőoktatási intézményekkel működünk együtt, például az Oului Egyetemmel (az Erasmus-program keretén belül) és az Eurajoki Keresztény Kollégiummal.

Végzettjeink közül többen továbbtanulnak Finnországban. Vannak közöttük egyetemi oktatók, nyelviskolákban tanítók és olyanok is, akik egyéb foglalkozásuk mellett a finn vagy a lapp irodalomból fordítanak (Király Hajnal, Domokos Johanna, Borsos Viola).

A fenti adatok tükrében a finn oktatás (kisebbségi megismeréssel) 116, a finn lektorátus 27, illetve a finn mellékszak 10 éves múltja öröme, megelégedésre és további reményekre jogosít fel bennünket.

SERÉNY MÚMIA 214

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince 2002

KOVÁCS R. JÓZSEF VERSEI

Roevidtaav-irat

Sejtettem a vaagy
Elvaaszt bennuenket
Nem tudtam jool vagyunk
Meeg mindig
Csook

Egyirány

Nem lehet visszahullni,
csupán eldobódni.
Nem lehet visszafolyini,
csupán elapadni.
Nem lehet visszafrni,
csupán elepedni.

Nem bfrók visszanezni,
csupán elnézni.
Nem bfrók visszagondolni,
csupán elgondolni.

Nem tudok visszaköszönni,
csupán elköszönni.

Nem tudok elszámolni,
csupán visszaszámolni.

Mű, avagy

koccintás nélkül

műanyagsekeken ülnek
műbördzsekikben és feszülő
műbörnadragokban
műanyagcipőkkel verik a ritmust
műanyagasztalokra könyökölve
műanyagtányérokba egyhasználatú
műanyagedzőszközökkel esznek
műanyagpoharakból isznak rá

miközben mélyen

műanyagművegeikbe néznek
műmosollyal váltva
a mű A-ról a mű B-re

a műbáratba bele
halnak

Távirat

Első

Évának

KIGYÓT
LÁTTAM
BŰN
TUDATOM
LEGYEN
ALMA
ÉDENKERT
NÉLKÜL

A bálnák

tenyésztéséről

Válassz ki
viharvert tengert,
rakd körül meredek partokkal,
hogy ne tudják
partra vetni magukat.
Gondoskodj
emlékplanktonról,
legyen amit megszünniük,
majd szélcseben
hallgasd ki a bálnajajt.
Víztilcsérbe fújtatva
megszólalnak
a sirály-bálnák
"e...cet ég a lám-
pá-ban"

A lomha jéghegyeken túl
vasvitorlák töröslenek...

Hangodat...

Hangodat
egyre messzebről,
fekete kertekből
hallom.
Mily hajnalnak,
mily dél-fénynek,
hullám-estének
kell jönnie,
hogy felismerjük egymást
az újakezdésre?

A kor kakukkja
beleült fészünkbe.

-e?

a falnak háttal állók
bekötött szemmel hallgatok
bekötött szájjal szemet hunyok
felétek fordulok

kitárulkozás
pucérkodás
feladás
mégis inkább
vajon nem kivégzés-
e
mindez
nem-
de
ne
legyenek
men-
de mon-
dák
ugye
bár

W W W

Három madár kiabál
Hol a fészke, hol a nyár

Már megjelent
a félkész vers,
Többféle változatban,
Tetszés szerint kitölthető sorokkal,
Különböző verslábakkal,
Rímekkel, ütemekkel.
Kiválóan alkalmas
Vendégunalomra,
Eszem-iszom után
Ki lehet találni/tálatni.
Tölteléként
Ott vagyunk mi,
Ún. magunk.

Közeledünk,
Tehát vagyunk.

Világhálóban/világhálón
Fennakadunk.
W W W

Némán felemeljük karunk.
A fontos az,
Hogy ott vagyunk.

Az út (tao)

... és megjelent,
mint fa
a sötétnek árnyéka.

Lassan
átlépte
Önt
Maga

Belle-földi állapot

Élesre töltött a fegyver,
ám egyre több a "most nem kell".
Az ilyen hadi
stratégia mellett, ha di-
vatba jön a fegyverszü-
netek sokasága, megöregszü-
nk a kölcsönös bizalom-
építésben és biz' a lom
körülvesz minket, sőt: ellep
lassan, és bámulni fogjuk e lep-
ke-élet tovaszálltát
száj-
tát-
va
vára

mit
la

Rézbőrű meséink

Nem, nem úgy volt,
hogy egyszercsak volt,
hogy

EZ elment vadászni
AZ meglőtte
AMAZ megsütötte
MÁSİK pedig megette.

Vékonylábú tavaszok
éneke hallatszott,
bölényárnyékú öregek
a vadászmezőkön...
Farkasbőrűből lestünk,
selyemfából,
hollókról neveztünk el
fekete napokat.
Ósanya-halak,
Ósapa-medvék
árnyéka volt sátrunkon.

Ki kit felejtse el?
Békepipafüstbement tero...

Azóta htvják dobjaink,
várják bálványaink
azt a KICSIT,
akinek semmi sem jutott.

mivé-levél

C.J. emlékére

Mi mindig rendesen
támadunk
fel:
önmagunk
maradunk.

Édesapám,
jóbarátod eddig már
megérkezett hozzád,
fogadd őt
a földiek szeretetével.

Feledjétek el
a Voltak nemjóját,
könnyebb léssen néktek
az anyaföld,
amelyért nem vettettek.

Kártyajátszmányi ideig
borítsátok le
a ráérős éveket,
lelkes barátok bátorítanak
örök időkre.

Ellenség,
az egyensúly kedvéért,
lehet OTT is van
elég.

Rövid mese

Árkon-bokron túl,
ott, ahol a kedvesed hajadba tűr,
légy fa,
hogyha
üveghegyek tornyosulnak eléd...
Most ennyi is elég.

Elérsz
rézardóbe
ezüsterdőbe
aranyerdőbe
menni, óriástörpe...

VÁRY O. PÉTER

Éjféli motorozás

Hát igen, még egy átalvatlan éjszaka következik. Meddig fogom bírni? Egyszer elalszom a Merci volánjánál, aztán melózhatok néhány évig, hogy ki tudjam fizetni a javítást. Vagy el kell adjam a motrom. De azt már nem!

A benzinkútnál épp nincs senki, hamar megy a tankolás. Aztán nyomás körbe, egyik helyről a másikra. Sehol sem ismerik még a Suzukat. Úgy látszik, új fiúk még a városnak ebben a részében. Viszont a folyón túl mi nem fordulunk elő gyakran. Mi legyen? Intek Daginak, hogy tanácskozz az első parkolóban.

— Menjünk át a hídon, Dagi?

— Mi más tehetnénk, Frankie? Ha nem jön a hegy Mohamedhez, kénytelen ő hozzá menni. — Néha meglepően okos dolgokat mond ez a Dagi. Csak tudnám, mindezt honnan veszi, ugyanis nem akarja meghazudtolni őseit, nem engedi közel magához ő sem a kultúrát. Olvasni ugyan kénytelen volt megtanulni, de csak azért, mert nem akar az utolsó írástudatlan lenni Európában. Egyáltalán, semmiben sem akar az utolsó lenni.

— Akkor csak óvatosan, Dagi, nem szeretném, ha újból lekapcsolnának a hídnál. A folyón túl. Jó terep annak, aki ismeri. Mi kevéssé vagyunk jártasak itt, tehát határozottan ellenünk szólnak a körülmények. Én megyek elől, szigorúan betartva a közlekedési szabályokat, a megengedett sebességnél lassabban. Tudom, hogy Dagi mögöttem minden mozdulatomat pontosan utánozza. A jelzőlámpánál felzárkózik mellém, de a zöld jelzésnél előre enged. Ezzel mintegy elismeri, hogy most én vagyok a főnök.

Felhangzik hátulról Dagi Yamahájának a kürtje. Rendkívül különös hangja van, még csúcsforgalomban is kitűnik. Csak nem kapták el a járdok? Lehúzó az út szélére, visszanezdek. Dagi a járda mellett áll, rendőrkörnyéken sincs, int, hogy menjek vissza. Még az hiányzik, hogy a motorja robbanjon le. Habár ez ritkán történik meg Dagival. Visszamegyek.

— Mi történt?

— Láttam egy Suzut!

— Mit? Hol? — eleinte nem értem, mert úgy mondja, mintha legalábbis marslakót látott volna. És sugárzik arcáról a meglepődöttség.

— Ott áll a benzinkútnál, még két másik motor van előtte, várja, hogy rákerüljön a sor.

— Együtt vannak?

— Nem hiszem. De várjunk, lássuk, hogy azok elmennek-e, vagy megvárják őt.

Ha hárman vannak, az megint nem jó nekünk. De mégsem. A másik kettő sorra elszivárog, más-más irányba.

— Figyeld, Dagi. Mi nem tudunk motorozni, érted? Én most ledöglestem a motrom, és megkérjük, hogy segítsen elindítani. Reméljük, még nem értesült porul járt haverjáról, tehát nem tud rólam. Te meg ne nagyon mutogasd a motrod. Legjobb lesz, ha leparkolod és itt hagyod.

Szóval mi kezdő motorosok vagyunk. Remélem, van itt a környéken egy kisebb park, vagy valami hasonló jó hely. Majd lesz valahogy. Lényeg, hogy most egy Suzut lekapcsolunk.

Toljuk a motrot, tesszük, hogy egész el

vagyunk fáradva és boszszankodunk is a rohadt tragacs miatt. Odaérünk a Suzu mellé. Lerí róla a tetetett vagányság, a nagy-

képűség. Csak tudnám, mitől ilyen bő a mellénye. Biztos, az apukája vette neki szülinapjára a Suzukit. És zsebpénze is bőven van, és szakszervízben javíttatja a motrot. Ti intéztétek el Cölöpöt és Pégét? Cölöpöt, aki nap-hosszat gürcöl az eszterga mellett, és kívülről fújja az összes József Attilát? Pégét, a világ legvagányabb srácát, aki villanyszerelői fizetésből tartja el az anyját? Hát ezek vagytok ti, rohadt pénzeszsákok. Nem dolgoztok meg a pénzetekért, és ez meg is látszik rajtatok. Megállunk a Suzu mellett. Megvárjuk, míg fizet. Hanyagul odadob egy rongyot a kutasnak, meg sem várja a visszajárót, már tenné fel a sisakját. Most!

— Hé, haver, ne haragudj, nem tudnál rajtunk segíteni? Lerobbant ez a dög motor, sehogy sem tudjuk elindítani.

— Ilyen szemétdombról összeszedett járgányokkal nem érdemes foglalkozni. Ha motorozni akarsz, vegyél egy rendes járgányt magadnak, zöldfülű.

Megbánod még te ezt a leszólást, még hogy szemétdombról összeszedett járgány!

Szemétdombra való lesz a tied, miután leszámoltam veled, nyálas buzi. De bekapta a csalt, visszateszi sisakját a Suzuki kormányára, kegyesen odasétál hozzánk.

— Mi történt a mottorral?

— Csak úgy egyszerűen leállt.

— Benzin van benne?

— Van hát, most tankoltunk.

— Gyertya?

— Milyen gyertya?

— Hát a gyújtógyertya, te seggfej. Még ennyit sem tudsz? És még te akarsz motorozni! Na, csavard ki azt a gyertyát.

Mit tegyek, kicsavarom. Úgy sejtem, egész jól néz ki, habár régen tisztítottam meg utoljára. És tényleg, alig picit kormos, így kénytelen vagyok a takarásban rácsempészni egy jó nagy olajfoltot.

— Hát persze. Ledöglestem a motrot, mint minden kezdő. Na, pucold csak meg szépen azt a gyertyát, aztán az a bamba képű kövér haverod megtolja a motrot, és máris száguldhattok tovább.

Egy oldalpillantás Dagira, nagyon elvörösödött. Erre érzékeny: ha bambának nevezik. De most fegyelmezi magát. Itt kell tartanom a Suzut, nehogy elmenjen, míg én a gyertyát megtisztítom.

— Jól megy a motorod, haver?

— Az a beszéd, kisfiú. Nincs még egy ilyen jó motor az egész városban. Úgy gyorsul, mint a nyíl. Tegnapelőtt az autópályán kiló nyolcvannal téptem.

— Bizonyára nagyon jól lehet motorozni rajta.

— Meghiszem azt! Csak úgy bomolnak a csajok, ha meglátják. De ez még nem neked való, öcskös, neked még sok tragacsot kell tönkretenned, hogy egy ilyen motorozhass.

Közben elkészülök a gyertyával. Szép lassan felturázott az alak. Ezt nem viszi el szárazon.

Felülök a motorra, Dagi megtolja. Azonnal begyúl. A Suzu elégedetten cammog a motorja felé: nehéz műszaki hibát javított meg, bár gőze sincs a motrok működéséhez. De most már nem engedem el! Visszakanya-

rodok mellé. Már begyújtotta a motrát.

— Kösz szépen a segítséget, haver. Mondd, nincs kedved egyet versenyezni?

— Na, ne hülyéskedj, még kitöröd a nyakad.

— De komolyan! Van itt valahol egy park?

— Hát jó, de én nem felelek semmiért. Magadnak akartad, most már csináld végig, ha van vér a pucádban. Na, gyere utánam.

Ég a bizonyítási vágytól. Daginak intek, hogy menjen, vegye el a motrát, aztán jöjjen ő is utánunk. Én meg követem a Suzut. Közel van a park. Jó nagy tér, a domboldalon, fákkal, padokkal.

— Figyeld, kezdő. Én most kijelölöm a pályát. Három kört megyünk, egymás mellől startolunk, aki hamarabb lefutja a köröket, az nyert. És mivel én nem töltöm ingyen az időmet ilyen kezdőkkel, hát egy rongyba kerül neked a verseny. Áll az alku? Becsületes versenyről van szó.

— Oké, így jó lesz.

Együtt indulunk a pályát kijelölni. Inkább bízik a motrában, mint a tudományában — ez meglátszik arról, ahogy megválasztja az útvonalat. Könnyű pályát jelöl ki, hosszú egyenes dombra fel, mert úgy gondolja, hogy motra erősebb, mint az enyém, így könnyűszerrel otthagy. Néhány fát kell megkerülni csupán, aztán egy éles kanyar, szlalom két közel álló fa között, és máris a starthelyen vagyunk. Beállunk egymás mellé, hisz minek vesztegetni az időt? Így is egy rongyba kerül a vesztesnek. Az indulási jelet is ő adja meg. Most! Szándékosan bennragadok a startnál, ő elegánsan, egy keréken húz el, a frissen hullott faleveleket pontosan az arcomba veri kipergő hátsó keke. Motorhosszal vezet, beveszi a kanyart, szlalomozik, közben majd belerohanok hátulról, annyira lelassít. Fikarcnyit sem kockáztat, bízik a motrában és az én tudatlanságomban. Mire visszaérünk a starthelyre, már mellette vagyok, a kanyart a belső íven veszem, dombra fel, kanyar, itt már én vezetek, szlalom, nagyon előtte vagyok, lassítok, de még mindig vezetek, starthely, két körnek vége, ha nyerni akar, ebben a körben már kockáztatnia kell. És tudom, hogy nyerni akar, nem a pénzért, hanem presztízsből: nem tűrheti el, hogy egy kezdő a tragacs motrával lefőzze őt a szuper Suzukijával. Dagi valahol a fák között az árnyékban áll, bizonyára nagyon jól mulat. De azért készenlétben van, hogy ha mégis sikerülne megúsznia a Suzunak, azonnal elkaphassa és laposra verhesse. Befordulunk a harmadik körbe. Dombra föl engedem, hogy utolérjen, a kanyart váll váll mellett vesszük be, annyira közel egymáshoz, hogy alkalmunk nyílik belerúgni a motromba. Hát ez neked a becsületes verseny! Majdnem felmáshoztam a fára, amit éppen megkerülünk. Most már biztos, hogy Dagi hullára verné. De nem kerül rá sor. Következik a szlalom. Az első fa az ő oldalán, a másik az enyémen. És egymás mellett vagyunk. Azt akarja, hogy miután megkerültük az első fát, fellökjön engem a másodikra. Csakhogy én is azt akarom! Csupán annyi különbséggel, hogy nekem előbb van lehetőségem őt a fának vezetni, mint ő engem. Viszont ha nekem nem sikerül, ő okvetlenül véghezviszi alantas tervét. Még egy másodperc, igen, a kellő időpontban gyorsítottam, kicsit bevágok elé, azonnal vissza is kapom a motor elejét, de csak annyira, hogy ő picit irányt

>>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>> folytatás a 9. oldalról

változtasson, egyenesen neki a fának. Hát, láttam már néhány balesetet, de ilyen szépet még soha. A motor telibe kapta a fát, a Suzu meg fejjel neki a fatörzsnek. A sisak úgy nyílik szét a fején, mint a tojáshej. Szabályszerűen lefolyik a fáról, fejből több helyen is szivárog a vér, elveszítette eszméletét. Rádadásul motra, amely eddig megőrizte az ütközés pillanatában felvett pozíciót, most szép lassan rádől. Minimum agyrázkodás, legfeljebb koponyacsonttörés. Mindkettőt megúszhatja, lehet, kicsit dilis marad utána. A Suzuki ellenben totál tropára ment, nem hiszem, hogy a csomagtartóján és az ülésén kívül maradt használható alkatrésze.

Közben előjön Dagi is. Fülíg ér a szája, az egész százkilós figura egy nagy vigyor.

— Nagy voltál, fiú. Ennél szebben nem lehetett volna csinálni. Ezt soha nem felejttem el.

— Oké, Dagi, de most nagyon gyorsan húzzunk el innen.

Félős, hogy a motorzúgásra még idejön valaki, az meg ráér kicsit később is. Hadd öntse el a Suzut szép lassan a vér. Remélem, az arcára is került néhány örökké emlékeztető karcolás.

Már robogunk is tovább, most mindegy, merre, csak minnél messzebb innen. Azt sem tudom, hol járunk, legszűkebb helymeghatározás: valahol a folyón túl. Egy nyugis úton tépünk épp, megállok egy élelmiszerüzlet előtt, megtámasztom a motort egy autónak, bemegyek, vásárolok két sört. Csak most veszem észre, hogy nincs nálam a hátizsák. Ott felejtettem Hellőőregfiúnál. Nincs már több tiszta ingem, így hát még ma éjszaka vissza kell mennem a zsákért.

Dagi még mindig csupa vigyor. Míg én az üzletben voltam, ő mindkét motort rendesen feltámasztotta. Nagyot húznak a sörből.

— És most hogyan tovább, Frankie?

Rendes ez a Dagi, tudja, hogy most nem lenne jó az elmúlt dolgokról beszélni.

Csak vigyorgása nem szűnik.

— Na hogyan, Dagi?

— Hát először is számoljunk. Maradt még négy Suzu, két motorral. Tehát mozgási lehetőségeik nagyon gyatrák. Viszont most már biztos tudják, hogy keressük őket, és egyenként szeretnék kicsinálni a szemeteiket. Ezért valószínűleg csak együtt mászkálnak. Mármint két eset lehetséges: vagy megijedtek, és akkor meghúzódnak valahol, vagy pedig elkezdenek keresni bennünket. Helyes ez eddig?

Ördöge van Daginak: én is ezeket a következtetéseket vontam le. Most már csupán az a kérdés, hogy hol fognak minket keresni. Mert hogy nem ijedtek meg tőlünk, azt szinte bizonyosra veszem: ők még mindig négyen vannak, mi meg csak ketten. De az is lehet, hogy a két Suzu balesete közt nem találják meg a helyes összefüggést, és akkor külön keresnek engem az elsőért, és külön a banda maradék tagjait a másodikért. Viszont bármelyiküket akarják megbosszulni, csak nálam lyukadnak ki.

— Helyes, Dagi. Szerinted hol fognak bennünket keresni?

— Nyilván a törzshelyünkön.

— Én is így gondolom. Tehát akkor gyérünk vissza a Hellőőregfiúba, úgyis otfelejtettem a zsákom.

Visszakanyarodunk a sörözőhöz. Hellőőregfiú a bárpult mögött ül, mosogat. Fel-

hangzik az elmaradhatatlan üdvözlés, kétszer egymás után, mert a csapos sosem használja ezt a köszönést többes számban. Inkább elmondja annyiszor, ahány egyént üdvözölni akar.

— Fiúkák, máshol is van adósságotok? Itt jártak valami kemény legények, nagyon érdeklődtek utánatok, mintha legalább száz ronggyal lógnátok náluk.

— Mikor volt ez? — kérdelem.

— Nincs egy órája. Azt mondtam, ma már biztos nem kujtorogtok többet, vagy elmentetek a barátaitokhoz, merthogy ma este csak ketten voltatok.

— Nem üzentek valamit?

— Azok még csak nem is köszöntek, úgy mentek ki az ajtón.

Tehát mára vége a hajtvadászatnak. Mikor itt jártak, még nem tudhattak a második Suzuki balesetéről. Seba, majd holnap annál jobban fognak keresni.

Leakasztom a zsákom a szegről, ahová még délután tettem, kimegyek a sörözőből.

A parkolóban utolér Dagi.

— Hát te hová mész?

— Én haza, Dagi.

— De hátha még visszajönnek?

— Fenéket jönnek ezek vissza! Most illesztik össze a második Suzu fejét. Na, aludj jól, Dagi. Holnap ugyanitt, aztán folytatjuk a hajszát.

Kedd reggel. A szokásos céció. Pocak a melóba, Cicuskám a szépségszalonba. Ilyenkor lehet jó nagyokat olvasni, esetleg strandolni, ha nem bíznak meg egy-egy nagyobb bevásárlás lebonyolításával. Ma is rámbíztak kismillió dolgot, egész délelőtt furikázhatok a Mercedessel, még jó, ha idejében befejezem. Pontban délre kell jönnöm Cicuskáért.

Már a fél listát kipipálom, mikor meglátom Dagi motrát elsuhanni egy párhuzamos utcában. Eszembe jutnak a srácok, meg hogy ma délelőtt meg szerettem volna látogatni őket, de elfelejtettem megkérdezni Dagit, hogy melyik kórházban vannak. Utánamegyek. Az ötödik rálámpázásnál hajlandó hátrafordulni. Megismer, leáll. Néhány szót váltunk csupán, mert tilosban álltunk meg, amiből nekem semmi bajom nem lesz, viszont a motort biztos megbüntetik a jardok. Dagi Hellőőregfiúnál volt, ma még nem jártak arra a Suzuk. Most megy a kórházba, a balesetibe. Megígértem, hogy mihelyt tudok, én is benézek a srácokhoz, de most nincs időm.

Még nincs dél, mikor leparkolok a szépségszalon előtt. Csodák csodája, már jön is ki az ajtón az egyes számú úrikurva. Ismét új frizurája van, ilyenkor muszáj megdicsérem: hogy nagyon jól áll neki, jobb, mint az előző hajviselete. Mi lesz, ha már minden lehetséges frizurát és hajszínt kipróbált? Tagadhatatlan, a mostani hajviselete jól áll neki, és ennek tudatában is van. Úgy néz szét az utcán, mintha mindenkitől elvárná, hogy bókoljanak az új lookjához.

A szükséges közhelyek elhangzása után irány a Rózsadomb. Kibírhatatlan egy ilyen egész délelőtti kúra után a tömény illatbűz, amit terjeszt. S az ablakot körömfeketőnyit sem szabad mozdítani. Közepes forgalom, úgy teszek, mintha nagyon lekötne a vezetés, időnként mondok egy igent vagy nemet, mindegy, melyiket, hisz úgyis csak a magáét fújja, nem érdekli a mások véleménye.

Egyszer csak felhangzik a Holtakat Éb-

resztő Harsona, ahogy Dagi becézi motorja kürtjét. A visszapillantóban meglátom Dagi Yamaháját, mint egy sztroboszkóp, úgy villogtatja lámpáját. Az első alkalmas helyen félrehúzóok.

— Mi történt? Valami baj van az autóval?

— Nem, asszonyom, csak egy pillanatra bocsásson meg, nagyon fontos közölnivalója van a barátomnak.

Életbevágó dologról lehet szó, meghagytam a srácoknak, hogy melő közben ne zavarjanak, még csak ne is jelezzenek, ha meglátják a Mercit, mert az az állásomba kerülhet.

— Szia, Dagi, nyögöd ki gyorsan, mi az, ami nem ér rá délutánig.

— Meghalt! Meghalt Pégé! Az éjszaka. Azok a rohadt Suzuk. Te, én megölöm őket, de még azelőtt megetetem velük a töküket. Ezt nem viszik el szárazon. Gyere, kapjuk el őket. Hagyd azt a flancos kurvát a fenébe, megölték Pégét, a barátunkat, megölték a rohadtak, addig verték, míg leszakadt a mája, csupa vért hányt, megölték, érted, és Cölöp is eltűnt, és az egész kórház tele van zsarukkal, én is alig tudtam lelépni, és a matterja bög, gyere, mindeniket kinyúlva akarom látni még ma, érted, még ma, Pégéért, aki a legjobb fej volt, a legjobb barátunk, és most halott, a nyomorult életbe, halott!

Nem igaz! Hogy Pégé meghalt? Annyira szeretett élni, nem, az nem lehet igaz. De ránézek Dagira, és tudom, hogy igazat mond.

— Gyere utánam, Dagi, leteszem a Mercit. Ne izgulj, elkapjuk őket, de most nyugodj meg. Na, gyere utánam.

Így még a Mercivel nem startoltak, mint én most. Utánunk is fordult minden gyalogos. Dagi kicsit lemaradt, ő sem volt felkészülve a csikorgó indításra. De Cicuskám se. Mire a mutató elhagyja a százast, valahogy kikászálódik az ülésből, ahová beragadt az induláskor, és máris kárál.

— Na de kérem, azonnal álljon meg, ez nem a maga autója, tegye, amit mondok, különben ki van rúgva!

Nekem ebből ennyi elég volt. Nem érdekel semmi, most tényleg oda kell figyelnem a vezetésre, de ezt már nem hagyhatom szó nélkül.

— Hát ide figyelj, te cafrika. Nem érdekel, ha ki akarsz rúgni, én úgyis felmondok, és ha nem fogod be a szád, felőlem akár ki is szállhatsz, de ha nem hagysz most békén, felviszlek az első házfalra, hogy a drága férjed egy koporsót sem tud megtölteni az összekapart darabkáidból. És most kuss, otthon folytathatod.

De nem vártam meg, hogy folytassa. Rekordidő alatt átvedlettem úrvezetőből motorosnak, és máris Dagi mellett támasztom a motort. Nagydarab barátom veszettül bőgeti motrát, igencsak ideges lehet. Én is az vagyok.

— Hol kezdjük, Dagi?

— Nem tudom, de előbb Cölöpöt kéne megkeresni.

— Oké, irány a hangárba.

A hangár egy kis lyuk, mely egykor tyúkolnak épült, abból lépett elő a Cölöp szerelőműhelyévé, azaz mindannyiunkévá. Pár percnyi motorozás után ott vagyunk, de a környék kihalt. Nincs már ott Cölöp, csak a friss nyomok a porban árulkodnak, hogy nemrég mehetett el, és ugyancsak sürgős lehetett neki a távozás, mert fél utcahosszat

lepörgette a kereket. De nem vagyunk nyomozókutyák, hát csak a szerencsénkre bízhatjuk magunkat. Irány a Hellőöregfiú.

Ilyenkor déltájt nem is tudom, miért tart nyitva. Még csak véletlenül sem lézeng erre senki. A csapostól megtudjuk, itt járt Cölöp, azt üzeni nekünk, hogy a folyón túl vár, oda menjünk utána. Te jó ég, fogunk mi ma egyáltalán találkozni? Hát a Suzukkal? És mi lesz, ha Cölöpöt előbb kapják el?

— Dagi, figyelj. Ketten kétféle megyünk, egyedül senki nem csinál semmit. Csak nézelődünk. A Suzukat és főként Cölöpöt kell megtalálnunk. Minden pontos órában találkozunk az állomás mögötti parkolóban, oké?

— Rendben főnök, izé, Frankie. Akkor legközelebb.

Az az érzésem, már napok óta barangozik itt, a folyón túl. Mindig csak dombnak fel, majd túloldalt le. Keskeny utcák, nem igazán motorozni valók. Sok a park, a kiskocsmák és a szmokingos vendéglők. Nem is tudtam, hogy ez a város ennyi minőségen felüli étteremmel rendelkezik.

Már lassan esteledik, de még egyikünk sem látott semmit, azaz senkit. Sem Cölöpnek, sem a Suzuknak nincs nyomuk. Kezdek unalmassá válni, de ez a legkevesebb, amit megtehetünk Pégeért. Nem igaz, ő nem halhatott meg, ez csak egy rossz álom. Hogy mégsem az, azt a mögöttem felhangzó zsarukürt tudatosítja. Már azt hiszem, engem kapcsoltak le, mikor elhúztam mellettem Cölöp. Azaz a motor a Cölöpé, de mintha nem ő ülne rajta, annyira furcsán megy a járgány. Miután a rendőrkocsi is elhúzott mellettem, felzárkózom a sor végére. Tudom, ha Cölöp ül a motoron, hamar lerázza a bunkókat, és akkor majd fölzárkózom én hozzá, ha meg nem ő ül a nyeregen, akkor is a végére kell járnom a dolognak.

Könnyű terepen motorozunk, nem értem, miért nem húzott még el Cölöp. Ugyanis most bár biztos, hogy ő ül a nyeregen, de mintha bal fele meg lenne bénulva. Persze, lehet, jobban összeverték, mint ahogy Dagi nekem mondta.

Végre lehúztam egy sor lépcsőn, aztán át egy parkon. Autóval még a közelbe sem lehet jönni, de mostanra már a környék összes zsaruja megkapta a fülest a motorosokról. Mindkettőnkéről, mert én is lehúztam Cölöp után. Aztán egy csendesebb helyen megáll Cölöp. Kitámasztja a motrát, lemászik róla. A szó legszorosabb értelmében mászik: előbb jobb kezével leveszi a balt a kormányról, aztán ráfekszik a benzintartályra és áttemeli a jobb lábát a motor fölé. Végül jobb kezével leveszi a sisakot. Még jó, hogy felismerem, különben továbbmennék. Nincs egy ujjbegynyi ép bőr az arcán, a szemei is csak résnyire látszanak.

— Szia, Frankie. Jól nézek ki, igaz?

— Szia, Cölöp. Hát...

— Tudod, hogy Pége meghalt? Megölöm az egész bandát. Ugye, segítesz te is? Hol van Dagi? Ő miért nem jött el? Azt hittem, ő is a barátunk.

— Persze, hogy segítetek, és Dagi is itt van valahol, külön utakon kerestünk téged és a Suzukat. Így neveztük el a ganajokat, akik kicsináltak benneteket.

— Ne keressétek tovább, én már megtaláltam őket. Itt vannak, a Krokodilban. Az egy piszkosul pénzes hely, csak lapos autók vannak a parkolójában, mellesleg külön parkolója van, örrel és parkolófiúkkal. Még a

kurvák is osztályon felüliek. De még csak ketten vannak ott, vagyis csak két motor van leparkolva.

— Ne aggódj, nem is lesz már több.

Pár szóban elmesélem tegnapi két találkozásomat a Suzukkal. Kissé felderül Cölöp arca, bár ezt nehéz megállapítani a véraláfutások miatt. Együtt megyünk az állomáshoz, közeledik az este tíz óras találka időpontja.

Dagival összetalálkozva megbeszéljük a további teendőket. Ma este már nem volna értelme semmihez fogni, mert Cölöp épp csak áll a lábán. De azért elmotorozunk a Krokodilig, kis terepfelmérést eszközölni. Valamivel távolabb parkolunk le, de azért jól belátjuk a kivilágított, elkerített parkolót. Igaza volt Cölöpnek, csupa lapos járgány, azaz sportkocsi áll a parkolóban, Porsche, Mazda, Pontiac, meg néhány ékszernek beillő motor. Persze, mind a legújabb évjáratból. Köztük a két terepszínű Suzuki.

— Figyeljete, srácok — kált fel Cölöp —, az az egyik Suzu, aki most lépett ki a csajjal az ajtón. Ezt most elkapjuk!

— Mi a fene, azzal a járgánnyal akar eltűlni? Úgy látszik, a papának autóra is tellett.

— Ez az egyik pótüléses lehet, hisz tudjuk, hogy hatan voltak a négy motorral.

Aranyossy György: Delta V.

— Figyeljete, ha megállítottam, majd fogjátok közre, aztán ne kíméljétek, jó?

Azzal már startolok is. Tervem nem vesélytelen, de most nincs idő jobbat kigondolni. Befordulok az első mellékutca, aztán újra, majd még egyszer. Remélem, a főúton fog elhajtani a Suzu. Kicsit előre gurulok az útkereszteződésben, csak annyira, hogy kilássak. De vissza is húzódok azonnal, tényleg erre jön. Most már tizedmásodpercen múlik. Felpörgetem a motort, majd mikor úgy látom, hogy elég közel vannak az autó fényei, kivágok elébe. Közben imádkozom, hogy jók legyenek a reflexei. Különben belőlem is fásirozott lesz.

Hatalmas fékcsikorgás, megdöntöm a motort, hogy védje az ütközést, de nem kell, mert a földön fekvő motortól pár centire megáll a Toyota. Az ipsének azonban nincs ideje kipattanni, ajtai mellett egyik oldalon Dagi, másikon Cölöp fékez. Tökéletes volt az összjáték eddig. Mire feltápáskodom, Dagi kirángatja a gyereket a kormány mellől és szembefordítja Cölöppel.

— Ez is ott volt? — kérdezi Dagi.

Cölöp bólint, még nem vette le a sisakot, tehát a Suzu nem tudhatja, hogy hol is volt ott. Annál jobb, majd megvallja minden bűnét.

Odacammogok Cölöp mellé, kinyitom a jobb oldali ajtót.

— Kisanyám, ma estére véget ért a szórakozás. Ha azt akarod, hogy ne essék bántódásod, akkor most eltűnsz, és anyukádig meg sem állsz. Persze, nem láttál semmit, nem találkoztál senkivel. Tiszta?

— Pe-persze. Csak ne bántsatok.

— Tűnés, kislány, míg jó kedvemben vagyok.

Nem kellett kétszer mondanom. Biztos nyerő lenne a holdjárócipősök versenyfutásában. Megvárom, míg eltűnik a sarkon, aztán az eddig némán álló Suzuhoz fordulok. Nem tudom eldönteni, hogy előbb megüssöm és csak aztán kérdezzem, avagy csak üssöm és ne is kérdezzek semmit. Teljesen bamba képe van, az is lehet, hogy már megtelt a gatyája. Kábé erre gondol Dagi is, mert egy lódítással felém röpíti a Suzut. Mintha egy tollcsomót dobna rá az autóra, olyan könnyedén emeli rá a Toyota motorházfedelet. A gyerek meg sem tud szólalni.

— Hát jól figyelj, te seggfej. Tegnapelőtt este hatan rámentetek két srácra, még jó, hogy el tudtátok verni őket. De ti nem elégedtetek meg ennyivel, miután már a földre tiportátok őket, még jól megrugódtátok. És még ez sem volt elég nektek, az egyik srácot megkéseltétek. Az arcán. Azért az ócska ribancért. Te most megérdemelnéd, hogy levágjam a torkod és megetessem veled, vagy legalábbis elevenen nyúzzalak meg. De mi nem vagyunk olyanok, mint ti. Látod, mi hárman vagyunk, és neked is van még három haverod odabenn. Hát azt akarjuk, mondd meg a haverjaidnak, hogy ma éjszaka a régi gyár mögött legyenek. És ha van vér a pucájukban, akkor hárman jöjjenek hárunk ellen. Ezt mondd meg nekik. Dagi, te meg fordítsd meg az autóját, úgy, hogy egyenesen a parkolónak álljon, aztán keress egy nagy követ, téglát, vagy valami ilyesmit.

Cölöp eddig szótlan állt a motra mellett, a sisakját is csak most vette le. A Suzunak a maradék vér is lefutott az arcából, felsejlett neki, hogy néhány perc múlva az ő arca is olyan lesz, mint a Cölöpé. És nem tévedett nagyot. Az első csapásra még én sem voltam felkészülve, Cölöp a sisakot vágta bele az arcába. Azonnal előntötte a vér, orrán, száján csorgott le. A következőt övön alul kapta, ettől az ütéstől összerogyott. Ez a Cölöp ügye, nem szólhattam bele, és nem is lett volna értelme, hisz tudtam, hogy nem veri ki belőle a lelket. Egyszer még talpraállítottam, mert nem szeretem, ha a földön fekvőket rúgják. Ekkor rúgta ki Cölöp csizmája vasalt orrával a Suzu térdét. Egy reccsenés hallatszott csupán, ismét összecusklott a szarházi. Nem volt értelme tovább verni. Beraktam a hátsó ülésre, bekötöttem a biztonsági övvel, aztán beindítottam a Toyota motrát, rátettem a követ a gázpedálra, benyomott kuplunggal sebességbe tettem a járgányt, és kiszálltam az autóból. Gyönyörűség volt nézni, hogyan gyorsul a Toyota. Alig száz méternyi száguldás után beszakította a parkoló kerítését, becsapódott az ott álló autók közé. Bizonyára tropára ment a Toyota és még legalább két-három másik autó, de arra már nem voltunk kíváncsiak. Csak reménykedtünk, hogy a Suzu életben maradt, különben fuccs az üzenetünknek.

FODOR SÁNDOR

Sündisznóállás III.

12.

Hátratereltek bennünket a faluba, ahol egy tágas udvaron gyűltünk össze, valami középület udvarán, ha jól emlékszem. Körülbelül hatszáz-anakörül lehettünk, tehát az egész, mintegy másfél kilométernyi hosszúságban a vasútvonal mentén elhelyezett Riadózáslóalj. Századunkból azonban harminc-negyvennél nem voltunk többen (a többi főként elbújt, civilbe öltözött, vagy kis részük — tovább szaladt, az osztrák, a német határ felé). Tisztjeink közül Kovács és — talán — Lőrinczi zászlósok maradtak velünk néhány tisztessel. (Már nem emlékszem pontosan, kicsodákkal.) Orosz katonák járkáltak közöttünk, összeszedték puskáinkat. Aztán az odalfegyverek kerültek sorra, végezgetül már a derékszíjak is. Közben durvábban vagy finom tapintattal bal csuklónkon is végigsimítottak, kérdezvén: Csász nyet? Más szóval: Óra nincs? Aki nem rejtette el kellőképpen karóráját (nekem nem volt), arról helyben lekapcsolták. Ez így mendegélt két-három órán át, amíg — úgy reggel 9 táján — összegyűjtötték bennünket. Egy törzstiszt (gondolom, őrnagy lehetett) közölte velünk, hogy Tolbuhin marsall csapatainak a védelme alatt állunk. Ne próbáljunk megszökni, mert semmi értelme, a háború befejezése már csak hetek kérdése. Felkísérnek bennünket Székesfehérvárra, ahol papírokkal látnak el — és hazamehetünk. Az idősebbek között volt, aki örömeiben rögvést éljenezni kezdte Sztálin és Tolbuhin marsallokat (Sztálin egyébként csak a háború befejezésekor lépett elő "generalisszimusz"-szá). Már nem is emlékszem pontosan, miért, de én nem lelkesedtem különösképpen. Beszédét azzal fejezte be az orosz tiszt, hogy majd menjünk haza és kérjünk földet, osszuk fel a földesurak birtokát. Na — gondoltam —, én ebből biztosan kimaradok. Nem vagyok gazdálkodó-gyerek, bár kaszálni-kapálni tudok, meg aztán kitől lehetne Csíksban elvenni földet? Ott nincsenek igazi nagybirtokok, hiszen a tízholdas gazda már igencsak módosnak számít...

Mondom, az idők vezényletével megéljeneztek Sztálin és Tolbuhin marsallokat, majd búcsúképpen megkérdezte tőlünk a tiszt, van-e valami kérésünk, óhajításunk. Valamelyik bátrabb bajtársam állt elő: Igen, szívesen megyünk Székesfehérvárra, vagy ahová "védelmezőink" kísérek, de kérjük, adjanak nekünk bár egy napi pihenőt. Egyrészt elcsigázottak vagyunk, másrészt pedig tetvesek. Régóta nem mosakodtunk.

Tényleg.

Amellett, hogy a lábam megint égni kezdett a bakancsban, viszkett az egész felső testem. Az elmúlt napokban csak épp kigomboltam ugyanis az ingem két-három felső gombját, de mindeddig nem láttam tetűt benne. Úgy hittem, engem elkerültek. Nagyszombat reggelén volt. A tiszt azt felelte rá, hogy igazunk van. Holnap, húsvét vasárnapján az egész napunk szabad lesz, ma azonban még jó lenne, ha kissé hátrább vonulnánk. Battyogtunk hát visszafelé — két fegyveres katona kíséretében vagy öt-hatszáz-an. Útközben épp egy frissen kigyúlt

katonai raktár mellett haladtunk el. Két őrünk engedélyével néhányan (vagy húszan) benyomultak a raktárba, ahonnan nagy oldal szalonnákkal, ládányi kétkilós paradicsomkonzervekkel jöttek ki. Én, mint aki soha sem szerettem más holmijában turkálni — nem vettem részt ezekben a "szerző" ki-bejárásokban, aminek csak a tűz gyors elharapozása vetett véget. Felényi Lali se. Dániel szakaszvezető (talán) háromszor is fordult és dühösen balfékezett bennünket, miközben hátizsákunkba erőltette szerzeménye (szalonna-paradicsomkonzerv) egy részét. Emlékszem, harmadszor már kormos arccal jött ki — rengeteg "szajréval". Ezúttal egy katonai távcsövet és egy civil fényképezőgépet is hozott magával. Végül két őrünk megelégtelt a "szerzést" és a levegőbe lőtt, így invitálta kifelé a még bent kutakodókat. Aztán, úgy délfelé letelepedtünk Jákon, a gyönyörű román kori templom udvarán. Miközben röviden ugyan, de egyenként is kihallgattak — én kissé túlbuzgó voltam, a németül rámkérdező tisztnek tolmács nélkül németül feleltem, amiből tüstént arra következtetett, hogy átöltözött német vagyok. Bajtársaim azonban igazoltak — de azért a hónaljamat megnézte, és csak akkor nyugodott meg, amikor látta, hogy vércsoportomat nem tetoválták be (mint az SS-ek mindenikének egyébként). Balszerencsémre azonban itt egy orosz katona felpróbálta, majd magán felejtette csinos köpenyemet (akkor bosszankodtam érte, később azonban halálával gondoltam rá), de megmaradt még bebecsemsátorlapom (ha megeredne az eső), így se nem áztam, se nem fáztam köpönyegem híjával. Ha — amint mondták — Székesfehérvárról tényleg hazaengednek, majd csak megleszek köpeny nélkül. Végül — így lett. Engem — egyedül a bajtársaim közül — tényleg hazaengedtek Fehérvárról. De ne vájunk a történetek elébe.

Jákról tovább indultunk, és estefelé letáboroztunk egy tanyán. Katonák nem voltak ott. Jókorá gémeskút állt hórihorgasan az udvaron. Lalival azzal kezdtük, hogy — végre — lehúztuk immár egyre elviselhetlenebbül égő lábunkról a bakancsunkat.

A lábfejem ijedősen nézett ki. Kékesfehér volt. A zokni részben lerohadt róla. (El is dobtam, szerencsére volt tartalékom, rövidszárú harisnyából és kapcából is.) De a tartalék ingemet elvette az egyik "kutató" győztes. Talán Jákon. Amint levettem az ingem — Felényi elszörnyülködött. Amiről magam se tudtam (csak vakaróztam ugyanis az elmúlt napokban) — csupa seb volt a felsőtestem. Összevissza vakarva az egész. Az ing? Majdnem elmasztott, annyi volt benne a tetű, amellett, hogy nagyon zsíros-mocskos is volt. Másnap — ahogy tudtam — kimostam a gémeskútnál, majd egész délelőtt pattogtattam a váratlan és hivatlan vendégeket, temérdek fehér serkékkel együtt. Egy fél nap alatt, elmondhatom, eléggé tisztességesen kiirtottam tetűimet. Estére, mire hűvös lett, az ingem — gatyám is megszáradt, no nem teljesen, de fel lehetett venni. Szinte a hetedik mennyországban éreztem magam, amikor húsvét vasárnap este — végre —

viszketés-vakarózás nélkül aludhattam át egy éjszakát — és riadó se volt. Felényinek is mintha feloldódott volna a hangulata a minden mindegy beletörődő egykedvűségből. Reggel, már úgy délelőtt 10 óra felé kaptuk az első fogoly-prófuntot. Kenyér ugyan nem volt, de egy kiöblített benzineshordóban annyi paradicsomlevest főztek (a raktárból kihordott szalonnát aprítva belé), hogy minden fogolynak jutott belőle. Duplára nem nagyon tolongott senki. A benzineshordót ugyanis épp hogy kiöblíthették, és olyan benzinizűvé sikeredett a leves, hogy épp elég volt belőle egy fél csajkával. A székesfehérvári út (a műút) irányába mentünk. Az egyik faluban (ha jól emlékszem, épp Gyanógeregyén) látom, hogy egy hülye civil áll a hídon — és néz bennünket. Erdődy Ernő osztálytársam volt. Szombathelyről menekültek ide, amint utóbb megtudtam. Amikor meglátott, a nyakamba ugrott, én pedig igyekeztem meggyőzni, álljon félre mihamar (ha máris nem késő), nehogy itt találják fogni. Nem hagyta magát azonban, amíg egy udvar elé nem értünk, ahol a nővére díszelgett pongyolában, és édesapjuk — többhetes szakállal.

Ernő még egyszer megölelt, kiállt a sorból és biccentett az orosz őrnök. Ez pedig — hagyta menni.

Rumnál, a felrobbantott betonhíd helyén pontonhíd vitt át a Rábán, azon szaladtunk át, mert ha útközben sehol — itt igencsak siettetek őreink, hogy ne akadályozzuk sokat a forgalmat a hídon.

Aztán — hogy is volt?

Az út szélén, az árokban már nem feküdt a tarkónlőtt orosz.

Valószínűleg eltemették. Kámnál ráfordultunk — a kihaltak tetsző falu szélén — a székesfehérvári műútra.

Arra — sajnos — már nem emlékszem, hogy a továbbiak során hol pihentünk meg, hol aludtunk. Egyáltalán: a közel egy hétig tartó gyaloglás eseményei Székesfehérvár felé menet — összemosódnak emlékezetemben. Vagy csak egyre-másra emlékszem.

13.

Nyugat irányából, a német (pontosabban: osztrák) határ felől fel-felmorajlott a tűzéség, sőt, esténként, éjszaka még a géppisztolyropogást is hallani lehetett. Amint később megtudtam, az osztrák Alpokban a háború végéig folytak a harcok, hiszen az előrenyomulók semmi hasznát se vehették páncélos túlerejüknek — és (talán) nem is épp ezt a frontot vélték leglényegesebbnek a győzelem perspektívájában.

Kám után, a kis magaslat mellett is elvontunk, amelyiken végül nem kellett bevárnunk az előrenyomuló oroszokat. Hanem arrébb, az erdő, amelyik felől az ellenséget vártuk — döbbenetes látványt nyújtott. Azt ugyan még a Kám melletti magaslatról halottuk, hogy igencsak lövöldöznek az erdőben. Gyalogsági fegyverek ropogtak időnként, és jó néhány gránátrobbanás is jelezte, hogy előttünk "valami történik". Az erdőbe érve azonban döbbenet láttuk a gránátzaggatta fákat. Kétségbeesetten meredtek magasba a csonka ágak.

Az erdő, a fák sebeit nem lehet bekötözni. Csak több mint ötven év után jártam arra (gépkocsival) Ausztria felé vezető utamban. Figyeltem az ismerős tájat, a Kám előtti erdőt is felismertem. Egyetlen háborús csonka

ágú vén fát láttam. Egyébként az erdő sebei begyógyultak. Igaz, fél évszázad kellett hozzá.

Vonultunk — mondom — az erdőn át vezető műúton, álmélkodva a néhány nap előtti, akkor, a kámi magaslatról nem is különösen hevesnek tűnő csata pusztításain. Alakulatunkból — a hegyvezető századból — származó foglyok valahol a menet élén haladtunk. Előttünk egy szem, nem is géppisztolyos, mindössze puskás katona, a menet végén még egy. Fütytel jelezgettek egymásnak. Egyébként szökéstől nem kellett tartani, hiszen Székesfehérvárra megyünk ugye, ahol majd megfelelő papírokkal látnak el — onnan pedig nyomás haza. Ebben ugyan a magam részéről nem voltam egészen biztos, de társaim igen. Egyáltalán nem örvendtem, ma sem örülök annak, hogy nem nekik — nekem volt igazam. Egyszer csak, még az erdő között haladva a műúton, nagyricsaj támadt mögöttünk, 30-35 méternyire, tehát még a menet élén. Egyre többen rohantak a közeli bozót felé, ahol nagy dulakodás volt. Nem tudtuk elképzelni, mi lehet ott. Végül az orosz a levegőbe lőtt. A dulakodók megijedtek, és hanyatthomlok rohantak vissza a sorba. Az orosz a dulakodás helyére ment, mintha megborzongott volna, majd

mélyebb gödörrel, aztán lábánál-vállánál fogva felemeltük a roncsolt fejű bajtársat (jó-kora aknaszilánk érhetne) és betettük-csúsz-tattuk a gödörbe. Lali mordan motyogta, hogy úgy látszik, őrá ebben a háborúban a sírásó-szerepet osztották.

Miután eltemettük, ásonk élesebbik felével és egy kis dróttal keresztet formáltunk egy vastagabbacska ágból, majd a sírhantha szúrtuk. Vajon felfigyelt-e reá valaki?

A ruszki — érdekes módon — nem tiltakozott a keresztállítás ellen. (Amint később próbálták az "elvtársak" — akik még orosz vörös katonák se voltak.) Amint elkészültünk, bólintott. "Harasó" — mondta, amiről csak utóbb tudtam meg, hogy azt jelenti: "jó".

Minekutána fütyöt váltott a sort kísérő társával, ismét felkerekedett a 600 fős menet.

Felényivel nem szoltunk egymáshoz: engem az undor környékezett. Nem a bajtárs hullája miatt, amelyet sírba tettünk. Társaink, a "felnőttek" végett, akik oly otrombán, kiéhezett állatokként rohantak a legalább 10 napos komiszkenyérre. A gyermekkorból alig nőttem ki, felnőtte, igazivá, nem válhatam még, tiszteltem is őket — de ekkor mélyseges undor fogott el irántuk, ami utóbb, a foglytáborban csak fokozódott. Mert azok a bizonyos "felnőttek" nem hasonlítottak se

vagyok a másik nagyapával, aki megannyi hőstett után sem került fogságba.

14.

Lehet, röviddel a "temetés" után történt. Lehet, csak másnap, a Székesfehérvár felé vezető úton. Az egyik "pihenő" után fura dolgot pillantok meg: egy csendőrpárolit. A csendőrökre (nemcsak a tábori csendőrökre, a kakastollasan falvak között járőrözőkre is) nagyon haragudtak a ruszki. Emlékszem, miután elfogtak, kihallgatásunkkor egyenként mindenikünktől megkérdezték, nem csendőrök vagyunk-e, egyáltalán, van-e közöttünk pihenő. Nem volt. Most pedig, egy félórás pihenő után valahonnan közénk keveredik egy nálunk (mármint Lalinál és nálam) nem sokkal, de idősebb fiú, borotvátalanul, rangjelzés nélküli csendőrköpenyben-zubbonyban. Köpenyén, valamint zubbonyán eléggé ügyetlenül, kutyafuttában leoperált rangjelzés helye. A köpenynek ujján, a zubbonynak viszont a pároliján hordják a rangjelzést, a megtört ezüstsávot és a csillagokat. Magát azonban a fegyvernemet jelző párolit (piros alapon haragoszöld) mind a köpenyén, mind pedig a zubbonyán viselte. Épp mellém állt be a sorba. Barátságosan, de kissé mintha riadtan pillogtatott volna rám, én pedig nem álltam meg szó nélkül: "Jobban tennéd, pajtás, ha leoperálnád a párolidat" — és zubbonyzsebemből kivettem egy használt zsiletpengét, nyújtottam feléje készségesen. "Vagy nincs tükröd, vágjam én le?" — ajánlkozom készségesen. Ő változatlanul riadtan a füleire mutogatott: "Bum! Bum!" — ismételtette. "Te — szólt meg Felényi, aki szintén felfigyelt új szomszédomra — ez német, azt akarja mondani, hogy légnyomás érte. De nem magyarul gondolja..." Ezt én is észrevettem. Ha ugyanis magyar lett volna, két m-mel mondja a bumot. Németül szólaltam meg: "Nem vagy te véletlenül német?" Változatlanul riadtan, de nyomban válaszolt: "Halkabban kamerád, az Istenért!" Megnyugtattam: nincs amitől félnie, ezek itt körülöttem az én bajtársaim, nem kenyerük az áruklodás — bár az őrt nem is érdekelték különösképpen a németek. Ettől kezdve hozzánk tapadt, együtt maradtunk, amíg be nem érkeztünk a foglytáborba, sőt, ott is velünk maradt az első napokon, míg nem felfedezte német foglytársait. Akkor elköszönt tőlünk és közéjük vegyült, "költözött". Egyébként, amíg velünk volt, csak nyertünk vele, bár nem mindig nagyot. Emlékszem, Veszprém előtt egy szétlőtt, elhagyott faluba érkeztünk. Üres házban szállásoltuk el magunkat hárman, amelynek se ajtaja, se ablaka nem volt. (A pincében találtunk ezekre: a ház lakói szedhették le, nehogy a lövöldözésben megsérüljenek, összetörjenek az ablakok, az üvegholmi.) Csakhogy éhesek voltunk, és sehol bár egy falat kenyér, vagy valami, amit lenyelhetnénk. Kis tartalék ételmünk elfogyott, hiszen amikor paradicsomlevest főztek, elsőként adtuk le a nálunk lévő szalonnát, hogy belefőzzék. Egyébként Istennek hála, a benzines hordó is elmaradt valahol, amiben első este főztek nekünk paradicsomlevest, utána pedig marhahúst. Bajtársunk osztráknak vallotta magát, linzinek s Hans Kreizelmeyerként mutatkozott be. Amikor megmagyaráztam neki, hogy immár étlen kell nyugalomra térnünk, azt mondta, hogy "ein Moment" — és eltűnt.

>>>>> folytatás a 14. oldalon

magához intette a menetben mellette haladó tolmácsot, egy honvédet, aki tudott oroszul.

— Jöjjön ide két ember, gyalogsági ásóval! — kiáltott felénk a tolmács. Felényi Lalival ketten szaladtunk oda (már a kíváncsiság miatt is).

Fiatal honvéd feküdt ott, szaga is volt már, hiszen legalább 8-9 napja, de talán több is, hogy elesett. Fegyvere mellette volt, kenyérzsákja felnyitva (abból vehették ki derék bajtársaink az elázott, állott, talán penészes komiszkenyeret), mert arra támadt volt a dulakodás. Elborzadtam. Hiszen éhesek voltunk valamennyien, én se ettem többet, mint bárki más a foglymenetből, de egy halottat összetáposni egy ócska-ázott komiszkenyérért — erre azért nem vállalkoztunk volna. Nemcsak Felényi meg én — de századunkból hitem szerint senki.

A tolmács közvetítette az őt parancsát: amíg a többiek pihennek, temessük el a halottat.

Hamar elkészültünk a fél méternél alig

szüleinkre, se tanítóinkra-tanárainkra, egyáltalán azokra, akiket otthon megismertünk, de Lőrinczi zászlósra, sőt még Ségerc hadapródra se, akit igazán nem szerettünk. Ezek nagyon hitvány embereknek bizonyultak, nemcsak a foglytábor nyomorában, de a feléje vezető úton is, akik Kám és Jánosháza között állatokként viselkedtek, még rá is taposva egy elesett bajtársra, egy darab immár ehetetlen kenyérért. Valamennyien harminc-negyven év közöttiek voltak. Több közösséget éreztem a bennünket puskával kísérő orosz katonával, mint velük.

Battyogtunk hát a bakancsom vaspántjait felőrlő műúton, ám mihamar érdekes jelenség zökkentett ki az egyhangúságból. Talán ebben majd talál valami érdekeset az én jó Dávid unokám is, hiszen az eddig elmondottakat aligha találja érdekesnek — kivált a másik nagyapa, a Don-i harcos története után. Igaz, a hadifogságnak is lehetnek eseményei, még az olyan rövidnek is, amilyen az enyém volt. Ebben az egyben előnyben

>>>>> folytatás a 13. oldalról

Negyedórát ha hiányzott: krumplival, hagymával és egy bödönke zsírral tért vissza (ő tudja, hol szerezte). Nosza, Lalival tüzet rakunk a konyhakályhában, főzni kezdtük (hajában) a krumplit és hámozni-vágni a hagymát (edény hála Istennek volt a házban). Hanzinak azonban nem volt ideje megvárni, főjön meg a krumpli, nagyon éhes lehetett: meghámozott egy nyers krumplit és enni kezdte. Igaz, nem jutott vele sokra. Nem tudom, 19-20 éves létére merre katonáskodott — fordult meg a háború alatt —, de a nyers burgonyát életében először kóstolta meg. Végül is nem tudta megenni. Minduntalan emelgette azonban a lábát fölé, amelyikben a hajaspityóka főtt: Vajon nincs még készen? Azt is végig kellett szenvednie, amíg a főtt krumplit aztán meghámoztuk, felvágtuk és beleöntöttük a sercegő hagymászsírba. Hanem utána — nem győzte dicsérni szakácsművészetünket. Mi is tisztességesen belaktunk Lalival. Csak azt sajnáltuk másnap reggel, hogy nem vihetjük magunkkal a jókora bödönke zsírt is. Inkább valamennyi burgonyát tömtünk a hátizsákba, minekutána Hanzit megmutatta nekünk a gödröt, ahonnan kiásta. Egy jókora csuporba zsírt is felcsomagoltunk melléje. Reggel hosszantartó kiabálás, gyülekező után indultunk tovább. Valahogyan a többiek is ellátták magukat a szétlőtt faluban. Amint utóbb kiderült, kár volt magunkkal cipelnünk a nyers krumplit. A többé-kevésbé összelőtt falvakban, amelyeken — vagy amelyek mellett — elhaladtunk, egy-kettőre összegyűltek az asszonyok (máig sem értem, miképpen "riadóztatták" egymást olyan gyorsan), és nagy kosarakban élelmet hoztak nekünk: kenyeret, szalonnát, zsírt, főtt sonkát, kalácsot, kolbászt, ami még volt a ház körül, vagy megmaradt a siserehad elvonulása után. Pedig nekik se lehetett sok, de a szegény, a bajban lévő ember mindig is szívesebben segít a másik bajbajutottnak, mint a jólétnek örvendő, kényelemben élő. Elhaladtunk Jánosháza mellett (éppen oda kanyarodott be egy Székesfehérvár felől érkező me net, ott is volt fogolytábor), de minket tovább siettetek az örök, szoba se állhattunk a szembejövőkkel.

Kora reggel érkezünk Veszprémbe, minekutána már hajnalban elindultunk előző szálláshelyünkről. A várfal tövében megálltunk pihenni. Szomszások voltunk, de kút vagy vízvezeték sehol se mutatkozott a közelben. Öreink leültettek. Néhány csellengő orosz katona gyűlt körénk. Sanda pillantásokat vetettek a csuklónkra (nincs-e véletlenül karóránk) — de nem bántottak. Mihamar feketébe öltözött asszonyok kezdtek felénk jönni, kosarakkal, vedrekkel-csuprokkal. Tudhatták, vagy megtudták, hogy főként szomszások vagyunk. Két örök nem nagyon akarta őket közénk engedni (máig sem értem, miért), így csak a szélsők kaphattak egy-egy szelet zsíros kenyeret, kalácsot vagy csupor vizet. Ekkor megjelent egy természetes, 50 körüli néni. Kosarával-vedrével közénk gyalogolt, útját állni próbáló örökünket pedig félrelökte. A körülálló oroszok egyikének ettől felment a hazafias cukra. Valami "sztoj, bábuska!" — felét kiáltott, amikor a néni osztani kezdte az élelmet-vizet, és el akarta rángatni onnan. "Eredj innen, piszkos disznó!" — ripakodott rá a néni és úgy mellen taszította a győztes hadsereg vitézét, hogy ez ha-

nyatessett. Látna azonban, hogy bajtársai mekkorát derülnek balesetén, vigyorogva, kissé talán kábultan odébállt. Mi szótlanul néztük a jelenetet. Kacagni se mertünk. Minekutána azonban felkerekedtünk, Hanzit megszólalt: "Sok mindent láttam már ebben az átkozott háborúban, de ilyen bátor anyácskát nem!" Bizony. A veszprémi asszonyok példát mutattak emberségből, bátorságból. Ki tudja, mi mindent kellett látniuk-átélniük a front átvonulásával. Úgy látszik, eljutottak addig a pontig — legalábbis a bátor néni, de talán a többiek is —, amelyikről — úgy érezték — tisztességgel tovább hátrálni már nem lehet. Hanzit még három nap múlva, a fogolytáborban is emlegette nekem a veszprémi asszonyokat, akkor is, amikor már nem volt közöttünk, sőt, német egyenruhát viselt, káplári rangjelzéssel a karján. Honnan szerezte? Ő tudja.

Veszprém után már csak az utolsó, Székesfehérvár közelében, egy faluban töltött éjszakámra emlékszem. Az egyik orosz őrral együtt egy idősebb özvegyasszonynál kaptunk szállást, akinek két — olyan magam korabeli — szép leánya is volt. A mama nem rejtőgette őket még az orosz elől se: kedvesek voltak és elfogulatlanok. Mintha nem is ment volna keresztül falujukon a háború, tíz nap-

pal, de legfeljebb két héttel előbb. (Amint utóbb kiderült, a frontátvonulást a pincében vészelték át.) Együtt vacsoráztunk mind a heten, Hanzit sikerrel játszotta el az örök a légnyomást. Az orosz katona tudomásul vette, de ő mindenképp társalogni akart, mégpedig velünk. Elmondta, hogy Székesfehérváron majd felszerelnek bennünket, aztán indulunk a frontra és harcolhatunk — mondta büszkén — a fasiszmus ellen. Mit mondjak? A lehetőség csöppet se lelkesítette Felényt, de engem sem. Amikor vacsora után az őt lefeküdt a (neki szánt) hálószoba dunnás ágyába — elmondtam Hanzinak, miről mesélt a ruszki. Halálra rémült: "Mi lesz velem? Ha jelentkezem, hogy német vagyok — főbe lőnek. Ha elindulok harcolni az enyéim ellen - akkor is." Megvigasztaltam, hogy rám se vár sok jó, ha a tegnapi szövetséges ellen fogok fegyvert, vagy épp az enyéim ellen harcolok. Úgyhogy bennünket is eltakarítanak, ha frontra kerülünk. Vagy az egyik, vagy a másik. A kilátás eléggé ijesztő

volt tehát, ám se Felényi Lali, se én nem vettük halálkomolyan. Később, már másnap reggel, azaz délelőtt kiderült, hogy igazunk volt.

Mi hárman (foglyokul) a konyha földjére rakott szőnyegeken aludtunk, a házban pedig leányával egy másik szobában, ahová örökünk csak rajtuk keresztül indulhatott volna hódító körútra. Ám ilyesmire nem került sor, az ötágú csillag lovagja is fáradt volt, és ki tudja, mióta nem aludt puha ágyban? Arra még jól emlékszem, hogy amikor reggel elbúcsúztunk megköszönve a szíveslátást, megkérdeztem a házínénitől: Ha a fogságból elengednek, visszajöhetnek-e ide? Nemcsak "igen"-t mondott, de még biztatott is: jöjjenek, ha lehet, mennél hamarabb, mert ezen a tavaszon sok lesz a munka, és nincs férfi a háznál.

Mit mondjak? Kevesebb mint két hónap múlva megtehettem volna, május 31-én. Mégse mentem: valami inkább hazafelé húzott, Csíkba, és még elbúcsúzni, utoljára látni se kerestem fel a két szép leánykát és a kedves mamát.

Sajnos — a falu nevét is elfelejtettem.

15.

Indulás tehát — Székesfehérvárra. Háziasszonyunk, illetőleg a lányai mondták, mennyire közel van a város. A néni még egy-egy nagy karikó zsíros kenyeret is a markunkba nyomott, mert az őt nagyon sietett, arra se akart időt hagyni, hogy megreggelizzünk. Ő el se fogadta az "útravalót". Lehet, hogy sajátos büszkeség támadt fel benne reggelre, a "győztes"-é, de valószínűleg arra számított, hogy övéi majd bőségesen megvendégelik a kétszer is gazdát cserélt, rommá lőtt városban, minekutána bennünket, hatszázunkat átad nekik.

Tényleg: alig egy-másfél órai gyaloglás után beértünk a szétlőtt Székesfehérvárra.

Majdnem végig azt találgattuk, abban fogadtunk egymással a bajtársakkal, vajon hány napot kell majd a hajdani Fővárosban eltöltenünk. A legderülátóbbak szerint holnap reggel már indulhatunk is haza, ami igencsak logikus, mert legalább nem kell élelmezniök bennünket. Hát nem? A higgadtabbak azt jósolták, hogy egy hét is beletelhet, amíg újra kihallgatnak, megvizsgálják (elvégre tényleg lehetne közöttünk akár SS-katona is!), kiállítják úti okmányainkat. Bizony ehhez idő kell. Voltak azonban ("komolyan") aggályoskodók is. Ezek szerint egy-két hónapba is kerülhet, amíg valamennyiünket "kivizsgálják": nem rejtőzik-e közöttünk holmi nyilas "keretlegény", esetleg csendő, mert nemcsak SS-ekre vadásznak. Engem is kérdeztek: "Mire tippelsz, Fedorka?" Csak vonogattam a vállam — és nem tippeltem. Megint arra gondoltam, hogy édesapám egy évvel volt idősebb nálam, amikor sebesülten elfogták az első világháború elején. Hét év múlva került haza Szibériából. Lehet, rám is ez vár. Ennyit mondtam, ha valaki nagyon faggatott, de arra se méltattak, hogy vitatkozzanak velem. Egyszerűen kinevetett, aki hallotta a vélekedésemet. Igaz, amikor Székesfehérvárra az egykori kórházépületekhez értünk, már nem nevettek olyan jóízűen rajtam. Hatalmas terület volt, számos épülettel rajta — szögesdróttal körülvéve. A két sor, sűrűn szőtt drótkerítés között tíz méternyi távolság volt. Száz-százötven méterenként pedig a külső kerítés fölé géppuskával ellátott őrto-

rony emelkedett.

Ejha — néztek, pislogtak bajtársaim, amikor egyenkint, mindenünket átvizsgálva-át-kutatva beengedtek a főkapun. Hatszázan voltunk. Minket, Lalival és Hanzival már az első félórán ellenőriztek, de meg kellett várunk a többiek. A virágos jókedv, a bizakodó derűlátás mintha megcsappant volna. Azt hiszem, egyedül én nem csalódtam — mert semmire se számítottam. Esténként immár napok óta arra kértem a Fennvalót, tegyen velem, amit jónak lát, ha úgy látja jónak, ám vigyenek ki Szibériába, mint annak idején Édesapámat, én az ujjamat se mozdítom akarata ellen. Meg nem szököm. A német jutott eszembe, akit Sanyival megvendégtünk volt a tehervagon tetején, a madéfalvi állomáson: sehová se iparkodom, nem "jelentkezem", nem töröm magam. Majd csak lesz valahogy. Felényi is eléggé egykedvűnek mutatkozott, bár Ő azért inkább hajlott azok szavára, akik szerint mihamar hazaeresztenek bennünket. Egyébként valamilyen megállapodtunk: ha véletlenül elszakadnánk egymástól — írunk, mihelyt lehet, egymás szüleinek: Ő Csíkba, én Krasznabéltekre. Kreizelmeyer bajtársunk is egykedvűen — bár nyugodtan — várakozott, amikor látta, hogy se híre, se hamva egyelőre holmi frontra-indulásnak. Nem szoltunk egymáshoz, nehogy az orosz véletlenül meghallja a német beszédet.

A fogolytábor — az egész, számos épülettel együtt bekerített terület — négy részre osztották. A négy belső "tábor" is drótkerítés — bár laza és átjárható — választotta el egymástól. Meghagyták ugyan, hogy ki-ki maradjon a maga táborrészében, ne csellengjen összevissza, mert csak zavart idéz elő a sehová se tartozó fogoly. Egy-egy ilyen részlegben tízezen voltunk, összesen (nagyjából) negyvenezren (egy bő hadtest!). A létszám közben apadt is, nőtt is, de nem számottevően: egy transzportra való foglyot már két hét után szállítani kezdtek az állomásra: Pestre mennek az elosztóba, mondogatták a bajtársak. Előtte — állítólag — fertőtlenítették őket, lenyírták a hajukat, amit különösen találtam ugyan, de nem sokat törődtem vele. Külön részlegük volt — az előző négytől elkülönítve — a tiszteknek. Itt — akárcsak az egyik táborrészben — németek is voltak. Ellátásuk — a nemzetközi előírások szerint — jobb volt a legénységénél, a miénknél. Egy magyar tábornok is volt közöttük, tán altábornagy. Ő tisztiszolgát is tarthatott maga mellett. Német katona egy gyenge zászlóaljra való volt (összesen) a táborban, mintegy négy-ötszáz legénységi és altiszt állományú fogoly.

De még mindig ott ülünk, a kapunál, ahol megtalálták a társaim eldugott óráit is. Utána bevezettek a tábor területére és beteltek egy emeletes épületbe. Valami raktárfelének lehetett a földszintje, ahová irányítottak. Már eléggé sokan voltak ott, heverészték-üldögéltek a cementpadlón. Csak bűdösség ne lett volna. Ott töltöttünk vagy két éjszakát mindhárman, Lali, Hanzi meg én.

Valami azonban igencsak lassan ment. A létszámba vétel.

Másfél napig csak néztük a reggel-délben-este az udvaron füstölő konyhák előtt sorbanálló, a kenyeret-kockacukrot felvételző századokat. Parancsnokaink (a századparancsnokok), azt hiszem, mind tartalékos

tisztek voltak, de nem a mieink. Idegenek. Azt hiszem, nem volt egyéb dolguk, mint hogy étkezések előtt ordítózva felsorakoztassanak és kora reggel összeszedjenek, hogy megszámláltassunk, és ugyanezt végezzék velünk este is, vacsora után. Mondom, a felsorakoztatásra, egyáltalán az emberszámba-vételre csak másnap estére került sor a mi esetünkben. De hát — mire való volt csendőrköpenyes német bajtársunk? Alig helyezkedtünk el az eléggé túlszűfolt, cementpadlóju (valószínűleg) raktárépület egyik termében, elindult "körülnézni". Néhány perc múlva lihegve tért vissza. "Gyorsan a csajkákat!" — és percek múlva vissza is tért, Lalinak is, nekem is kezünkbe nyomva gőzölő árpakásával teli edényünket. Bal-szerencsénkre azonban nem érte be ennyivel: "Ne egyetek még!" — szolt oda nekem. "Mindjárt hozok egy kis olajat is!" Szaladt ki az udvarra kulacspoharával, mert egy hordó olaj leesett a teherautóról, széthullt és a gödröcskében ott maradt a színolaj. Mihamar azonban leombozódottan tért vissza, mert a balesethez közelebb lévők már nekiestek az olajnak, és mire ő odaért, csak zavaros sár várta. "Nem baj - vigasztalt —, egyetek így a kásából. Mihelyt besötétedik, szerzek olajat is!" Megettük hát a felét az eléggé híg, kihül-

ten kocsonyássá váló árpakásának, amelyikből még a sőt is kifelejtették. Hol szerezte? Azt hiszem, valamelyik konyhán német szót hallott, német szakácsokra bukkant.

Éjszaka valaki fellökdös álmunkból. Hanzi.

Közepes, konzervdoboz-szerű bádog-edényből kínál, azaz már tölt is csajkáinkba, a maradék árpakásánkra az olajból, úgy-mond. Utána a magáét jól elkeverve — hoz-zálát.

Énnekem azonban volt (és sajnos ma is megvan) egy rossz szokásom. A szüleim nem győztek szidni érte, mert nem tudtak leszoktatni arról, hogy mielőtt falatozni kezdenék, meg ne szagoljam az ételt. Igaz, ma már ezt olyan diszkrétén csinálom, hogy ész-re se veszik.

Szépen megszagoltam előbb az árpakásamat is, a ráöntött olajjal.

— Te — nézek fogolytársamra —, ez nem pisi véletlenül?

— Ugyan már! Hová gondolsz! — utasít

rendre Hanzi. Felényi nem figyelt oda. Túlságosan álmos volt, semhogy egy kis olajos árpakásáért fölkeljen.

Még egyszer megszagolom — majd megkóstolom.

— Testvér — mondom a Kamerádnak —, ez biz' az!

A kamerád még megkóstolt egy jó kanállal.

— Tényleg az.

Félretettük csajkáinkat félig fűszerezett árpakásával (majd reggel kimossuk) — és undorkodva elaludtunk.

Kínos álmom volt. Elő kellett volna adnom az elveszett kesztyűt. Az oroszok követelték rajtam, fenyegettek, majd odatettek, ássak sírt magamnak a gyalogsági ásómmal. Próbáltam húzni az időt. Azt mondták nekem, az én bajom: ha nem ássok magamnak tisztességes sírt, majd a lábamnál fogva kirángatnak belőle a kóbor kutyák: negyedóra múlva kivégzés. Ástam, ástam, de a félelemtől felébredtem. Így aztán a kivégzés — szerencsére — elmaradt, de keserűn gondoltam arra, hogy — úgy látszik — attól az átkozott, eltűnt vastagkesztyűtől már soha sem szabadulok meg.

Reggel álmélkodva néztük csajkáinkat, amelyeket fejünk fölött, az ablakban raktunk volt sorba. (A Felényiét is aznmód érintetlenül ott helyeztük volt el.) Egy szem kása — egy csepp "olaj" (!) se volt bennük. Valaki figyelhetett bennünket az este, de nem eléggé ahhoz, hogy felfogja, miért ettünk alig a csajkáinkból. Így aztán a délelőtti folyamán elég volt kiöblögetnünk, majd kétszer-háromszor is kimosnunk az edényeket. Ettől kezdve azonban se Lali, se én nem adtuk edényeinket az élelmes kamerádnak, beszerzés végett. Estig — gondoltuk — valahogy még kibírjuk. Egyébként (talán ezért?) ez a reggeltől fogolytáborban töltött első napom bizonyult a leghosszabbnak. Azzal kezdtük, hogy délelőtti lementünk az udvarra, és mert mihamar jó meleg lett, levettük az ingünket és hozzáláttunk irtani a közben meggyűlt-elszaporodott vendégsereget. Utána alsónadrágot cseréltünk — elővettük hátizsajkájainkból a kimosottat —, és újrakezdtük a vadászatot. A nadrág korcában is találtunk nemcsak aktív kosztost, de a jövő reménységét hordozó serkét is. Az előző három-négy éjszakán ugyanis egyre inkább kínoztak. Délutánig eltartott a szórakozás. Immár legalább három napig nyugtunk lesz — gondoltuk — az éjjeli vadászkórtól. Este — végre — sorakozó a konyhánál. Árpakása, tea, két kockacukorral, bár evés közben Felényi Lalival nem néztünk egymásra, de a Kamerádra se, mert a hányinger is környékezett amellet, hogy igencsak éhesek voltunk.

Másnap reggel kiköltöztünk az udvarra.

A kamerád eltűnt. Máskor is lépett le tőlünk, immár "megszelídített" csendőrköpenyében, de csak rövid időre. Ekkor azonban már nem jött vissza. Kenyérzsáknai motyóját, csajkáját-kulacsát is magával vitte. Csak egy hét múlva látogatott meg ismét: Wehrmacht-egyenruha volt rajta, káplári rangjelzéssel. Honnan szerezte? Nem kérdeztük, nem mondta. Szerintem a kórházban húzta le egy halott bajtársa uniformisát — és adta rá a csendőr-rüsztungot. Jött, hogy elköszönjön tőlünk: holnap indulnak. Hová? Vállat vont: "Azt hiszem, visznek Oroszországba." Ne haragudjunk, hogy bajtársai kö-

>>>>> folytatás a 16. oldalon

>>>>> folytatás a 15. oldalról

zé ment, de talán nekünk is könnyebb így...

Többé soha se láttam. Nem is hallottam felőle.

16.

"Századunk", benne vagy huszonöt-harmincan régi bajtárok, a "hegyiek", a többi szedett-vedett népség — tulajdonképpen csak reggel találkozott, a másfél órás "szemlén", utána pedig az ebéd és a vacsora porciózásánál. Azontúl szabadon lötyöghettünk táborrészelegünkben össze-vissza, de mintegy két hét után "munkára" is jelentkezhetünk. Tisztjeink közül Kovács zászlósra biztosan emlékszem (a tisztí részlegen volt) és talán Lőrinczre is, de már nem vagyok biztos benne, hol-mikor szakadt el tőlünk; találkozni már csak Kolozsváron találkoztunk — azt hiszem, úgy '49-ben (esetleg egy évvel előbb) került haza a családjához, a Szovjetunióból. Tiszteseiink közül a fogolytáborban egyikre se emlékszem, pedig biztosan tudom, hogy nem is egy ott volt, ha nem is fogolyszázadunkban — mindenképp a táborban.

Sorsunk már az első hét vége felé igen csak megváltozott, mondhatom, jó irányba. A táborban ugyanis kétfajta betegség szedte naponta áldozatait: a tifusz és a vérhas. Az oroszok azonban szinte "rohammunkában" fertőtlenítőket építettek a foglyokkal, már odaérkezésünk előtt elkezdtek, mégpedig gőzfürdővel-fürdővel. Egyszerre 300 ember vonulhatott be a gőzfürdőbe, miközben csomagba kötött ruháit-fehérműjét (a bőrne-mű kivételével, mint nadrágszíj), amelyet ki-mi magán tartott, és fehérműjét a száraz gőz fertőtlenítette, elpusztítva benne tetűt, serkét egyaránt. Elsőre azonban nem sikerült valami tökéletesen a száraz gőz kellő szabályozása. A "kísérleti" fürdésre beküldött első 300 bajtársunk fürdése-gőzfürdője tökéletes volt ugyan, de azontúl minden holmijuk bennégett, az utolsó gatyáig. Majdnem két napig csórén dideregtek a táborban, egy szál nadrágszíjjal, mígnem "megmozdult az orosz hadigépezet", és ilyen-olyan fehérműt, ruhát hordtak össze valahonnan. Olasz egyenruhák voltak, ha jól emlékszem — a fehérműt pedig a civilektől szedték össze. "Rongyosgárdistáknak" neveztük el őket. A száraz gőzzel való fertőtlenítést sikerült megjavítaniok: nem egészen 3 hét múltán kihirdették a táborban, hogy aki beszolgáltat egy tetűt, az két napi kenyér-adagra számíthat érte, vagyis egy egész orosz kockakenyeret kap. Akkor hallottam, amint egy idősebb székely határőr felsóhajt: "Ezek is most sóznak! Ha két hete mondják, akkorát prezentálok nekik, tiszta ingyen, hogy birgeri csizmát varrathattak volna a bőréből!"

A tetűtől és rövidesen a tifusztól (kiütéses tifusztól) megszabadultunk, de a vérhastól nem.

Azóta vallom: a vérhast nem annyira a kórokozó, mint inkább az ember belső fe-gyelmének a lazulása, majd teljes kimaradása terjeszti a leginkább. Magam láttam, a konyha környékén, a tábor udvarán, amint egy 30-40 év körüli honvéd a legyek dongta hulladékban kutatott és a konyhából kidobott, alaposan letisztított csontokat próbálta szopogatni, rágni. Pedig ő se jutott kevesebb élelemhez, mint mi, a többi fogoly. Egyik reggel — nagy derűtséget keltve — "agitá-

ciós brigád" vonult végig a táboron. Nagy transzparenst vittek. Rajta egy félreacsapott sapkájú, alvó honvéd, fölötte pedig egy óriási, mancsával rácsapni készülő tetű. A fel-irat: "Ha egész nap csak alszol-eszel, egész nap csak beteg leszel". Mindenki jóízűen nevetett a táborban — hiszen szó, ami szó, voltak, akik egész nap csak aludtak (volna) — de enni?! A közénk látogató Kovács zászlós (becsületére legyen mondva) többször is figyelmeztetett: ne hagyjuk el magunkat, tisztálkodjunk rendszeren, találjunk magunknak elfoglaltságot. Mondom, mihamar találunk is, azzal, hogy munkára jelentkezünk. Kisebb-nagyobb csoportokban kivittek különböző helyekre, és rendszerint megérte — de erről majd később.

Abban az évben meleg tavasz volt: mire beérkeztünk a táborba (úgy április 10-e táján), virágzott a barackfa. A tábor területén több is volt belőlük. Mihamar kis bigyók jelentkeztek a virágok helyén, és — sajnos — akadtak fogolytársak (érdekes, megint csak nem a fiatalok között), akik már ezeket az apró bogyókat is leszedték, hogy utána (gondolom én) vérhassal a kórházban kössenek ki. Egyébként naponta átlagosan haton hal-tak meg vérhasban. Az ilyen (idősebb) fo-golytársak bizony csak erősítették bennem a felnőttek iránt táplált ellenszenvet.

De nemcsak ők.

Egyik napon a reggeli sorakozónál minden századnál felolvasták a szovjet táborparancsnok napiparancsát. Ennek első sora bibliai idézet volt, pontosabban Krisztus második főparancsa: "Szeresd felebarátodat, úgy, mint önmagadat!" Utána pedig néhány-szavas magyarázat "gyengébb felfogású ma-gyar foglyok kedvéért". Ezek szerint: azt a foglyot, aki még a szovjet táborparancsnok-sághoz fordul, hogy nyilasokat, fasisztákat "leplezzen le" sorstársai között, azonnal le-tartóztatják. Addig tartják fogva, amíg a fel-jelentése alapján indított vizsgálatot be nem fejezik. Ha a följelentett vétkesnek bizonyul, letartóztatják, elítélik. Ha viszont nem, ak-kor a följelentőt ítélik annyira, amennyit a följelentett kapott volna, ha a vád igaznak bizonyul.

Valaki Kovács zászlóst is följelentette. Azzal, hogy kijár a tisztí táborból és szervez-eti egykori katonáit, válogatott fasiszta-fió-kákat.

Engem már meg se kérdezett senki. De Kovács zászlós egy hét múlva ismét köztünk volt, hogy lássa, nem hagytuk-e el magun-kat.

Mi a "fertőtlenítés" után jelentkezhattunk munkára.

Ez kivált akkor bizonyult "kifizetődő"-nek, ha élelmiszerraktárakban kellett takari-tanunk-rendeznünk, raktározni. Ilyen-kor a hosszú alsónadrágunk és hegyivadász-nadrágunk között adódó (és jól szigetelt) "ürt" kitömtük liszttel, krumplival, ami élel-miszterhez még sikerült hozzáférnünk. Öre-ink hagyták — nevettek. Csak akkor ran-dalíroztak, lőttek a levegőbe és szidták fa-siszta mivoltunkat, ha amerikai vagy egyéb konzervhez próbáltunk nyúlni, mert az is volt a raktárak egyike-másikában. A (nad-rágjainkban bele se férő) 3-4 kilós óriási ame-rikai húskonzerveket igencsak féltették tőlünk, valószínűleg éppen az ő élelmezésükre használták, mert sem a fronton, se mögötte nemigen láttam orosz tábori konyhát: a ka-tona evett, amit a házaknál talált, és a vitéz

felszabadítók nem bizonyultak se álszeré-nyeknek, se finnyásoknak: minden ehető-t felfaltak a ház körül. Az öreg makói népfel-kelet, Galgóczi bácsit bevettük Felényivel a "kolhozba". Az öreg gondoskodott tüzelőről, volt fazeka, sőt egy bádoglepot is szerzett, amelyiken a lapótját sütötte: no, ez csak amolyan bibliai "kovásztalan kenyér" volt, mindössze lisztből és vízből készült — de jó volt. Mindehhez a "hozzávalót" mi szállítot-tuk Lalival. A többiről az öreg gondoskodott. Igaz, olyasmi is előfordult, hogy nem az élel-miszerraktárba vittek, hanem a város vala-melyik pontjára — romot takarítani. Ott vi-szont civilek vettek körül, főleg lányok-asz-szonyok, akik férjüknek-bátyjuknak-öcs-csüknék-apjuknak hoztak ennivalót, mert megtudták, hogy ebben a táborban van — vagy volt. A táborba be nem engedték őket — és ugyan ki vállalkozhatott közülünk ar-ra, hogy megkeresse a négy, egyenkint tíze-res részlegre osztott fogolytelepen a csomag címzettjét?! Ezek a nénik-lányok aztán har-mad-negyednap reménytelen ácsorgás után a tábor szögesdrótján kívül ideadták nekünk a magukkal hozottat — és szépen hazamen-tek.

A tábor körül csellengő asszonyok, de városi "civilek" is, javítottak valamit a "fel-nőttekről" kialakított, lesújtó képen.

Valamiképpen hírt szerettem volna adni Édesanyámnak arról, hogy élek, és hogyha a fogságból elengednek, nem Kiskároson, ha-nem haza megyek. Jöjjenek ők is hűgával, annak gyermekeivel, unokahúgocskáim-mal, Rózsika Nénivel, Mezey Zoli édesany-jával és a barátommal - haza. Április végén előbb egy (megőrzött) tábori levelezőlapot címeztem el ceruzával, és erre írtam az üze-netet. Éppen teherkocsival vittek a város szé-lén lévő katonai élelmiszerraktárba dolgoz-ni. Egy helyen néhány civil haladt az úton. Amikor közelükbe ért a teherkocsink, ki-nyújtottam a kezem és eleresztettem a leve-lezőlapot. Még láttam, amint valaki lehajolt érte. Más alkalommal — már nem tudom, honnan — egy tiszta, kitépett irkalapot kap-tam a táborban. Körülbelül ugyanazt írhat-tam rá, mint a tábori levelezőlapra azon kí-vül, hogy megkértem üzenetemet megtaláló-ját, írja meg édesanyámnak, hol vagyok, és továbbítsa neki üzenetemet. Aztán jól belecsomagoltam egy követ a papírba, és kihajítottam a kettős drótkerítésen át, a kívül csel-lengő — férjüket-fiukat-fivérüket leső — asszonyok-lányok közé. Az egyik fehérműt felvette.

Édesanyám megkapta a tábori lapot Kis-rákoson.

És megkapta az asszonyok közé hajított üzenetet is. "Egy magyar asszony" aláírással továbbította neki mondandómat a néni vagy menyecske, aki felvette a kövel kidobott le-velemet.

Egyvalamiről, valami jóról mégis meg-győződtem engem ez a háború, a hadifogság: a szegény kisemberek szolidaritásáról. Úgy egyébként azonban nem sok hasonlóképpen szép emléket hagytak bennem a "felnőttek". A hatalom haszonélvezői — még ha kedve-sek voltak is hozzám. A nagyszájú gyávák, egyáltalán azok, akik ijedségükben mindig túllőttek a célon, egy lapáttal rátettek arra, amit az ilyen-olyan hatalom követelt tőlük. Azt kellett tapasztalnom egyébként, hogy rendszerint az ilyenekkel következett be az, amit el szerettek volna kerülni, amitől félték. És bevallom: az orosz táborparancsnok napi-

parancsa, amelyik csak nekünk, magyaroknak szólt abban a fogolytáborban, amelyben többségben, elsöprő többségben voltunk ugyan, de tartózkodtak ott kívülünk németek, oroszok, szlovákok, ruszinok, lengyelek, sőt románok is, mélységesen elgondolkoztam saját népem-nemzetem felől. Biztosan más népek gyermekei között is vannak hitványok — mi azonban egyiknél se vagyunk különbek. Azóta — talán — tárgyilagossabban látom nemcsak magamat, de magunkat is. Egészen tárgyilagosan biztosan nem, hisz gondolkodásomból sajnos nem kapcsolhatom ki teljesen az érzelmet — a ráció javára. De azt hiszem, kevésbé elfogultan szemlélem, nemcsak jó, de kifejezetten rossz tulajdonságait is meglátom a faj-támbelinek, akár másokkal való összehasonlításban is. Csak a hitemben nem csalódtam. A Fennvaló végig velem volt. Akkor is, amikor erre nem is számítottam, mert úgy éreztem, méltatlan vagyok rá. Akkor is, amikor — jóval később — súlyos csapással figyelmeztetett és juttatta eszembe, milyen is voltam annak idején a keszthelyi kórházban, ahol igencsak szegény gyerek létemre is segíteni tudtam a rámszorulókon, és ezt jószívvel, mondhatni, örömmel tettem.

ket követő héten. (Akkor meg is fogadtam: többé nem kártyázom pénzben.) Annyi baj legyen: Felényi Lali, aki igazi jó pajtásként — bár nem morgolódás nélkül — mindig kiállt velem az állomásra induló menetoszlopból (pedig bátran maradhatott volna, neki minden rendben volt, semmije sem hiányzott), sőt: lopott nekem egy olasz katonaköpenyt is. Harmadszor is sorba álltam hát "Pestre az elosztóba" való utazás reményében. Már már a bizottság elé értem, amelyik hajam és köpönyeghiányom miatt már kétszer visszautasított, amikor valaki hátulról, a galléromat megragadva kirántott a sorból: "Nem szégyelled magad, te tolvaj?" — ripakodott rám, miközben lerángatta rólam a Lali lopta köpenyt és mutatta: gallérja hátára, jól láthatóan egy nagy fehér X-et varrt volt, hogy akár messziről is felismerje. Megint köpeny nélkül maradtam. Lali ideges lett — május tizedike körül járhattunk. A következő napok egyikén ismét munkába mentem, Lali a táborban maradt, különben is volt elég lisztünk. Az állomás környékére vittek, ahol a házakat, a házak udvarát kutattuk át, döglött gránát, fel nem robbant akna után kutatva: a mi dolgunk csak az volt, hogy jelezzük, hol vannak, utána majd utászok jönnek, akik

rencse és az igyekezet, legalább ne sietessük azt. Egyáltalán nem ijesztett meg a felismerés, legfennebb arra gondoltam, szólok Lalinak, ne nagyon tolongjunk az indulásnál, még ha sikerül is valamilyen köpönyéket szerezni. Várjuk meg szép csendben, amíg sor kerül rá, amíg amúgy is visznek. Ismét a Madéfalván megvacsoráztatott brazilai Kamerád jutott eszembe: csak egyet se jelentkezni, tolakodni — se hová. Vártam hát, hogy délután hazakerüljek a táborba, és megbeszéljem ezt Lalival, a látottak alapján ezúttal.

A "megbeszélésre" mintegy 15 év múltán került sor.

A táborban ugyanis Galgóczi bácsi néhány diétás lapótya mellett levelet adott át nekem. Lali írta. Ezek szerint ma délelőtt alkalma nyílt az indulásra, hát most már tényleg megyen, iparkodjak én is. Hátha még májusban, köpöny nélkül is elvisznek Pestre. Egyébként föltétlen ír majd, nemcsak Kisrákosra, de Édesanyám csíki címére is, hogy megnyugtassa sorsom felől a Mamát...

Hát abból semmi se lett.

Pesten meg sem állt a vonat. Lalin két nap múlva kiűtött a vérhas. Ennek — szerintem — döntő módon pszichés oka volt, jelesül az, hogy Budapest mellett elszáguldottak. (Ezt egyébként a hatvanas évek elején Kolozsváron mesélte volt el nekem.)

Külön vagonba tették, egy hordó teával és egy mocskos hordóval, ahová sűrűn rátörő dolgát végezhetette. Élelmet nem kapott, a hideg teába pedig nem kortyolt bele — úgy tudta, csak árthatna neki. Harmadnap már elhagyták volt Magyarországot — olyan éhes és főként szomjas volt, hogy elhatározta: egy élete, egy halála, még egyszer tisztességgel eloltja a szomját, iszik a teából, amennyi jól esik.

Egy húzásra megivott belőle fél vederral, majd ledőlt aludni, másnap (harmadnap?) reggel ébredt fel. Egy állomáson (valahol Kárpátukrajnában lehetett) orosz katonák nyitották ki a vagon ajtaját, hogy lássák, él-e még, vagy jó lesz eltemetni.

Semmi baja sem volt. Visszaküldték társaihoz.

Ha dátumszerűen nem is pontosan ugyanakkor, de hasonlóképpen "gyógyultam meg" én is, sárgaságomból. Végül — 1948-ban — őt is hazaengedték.

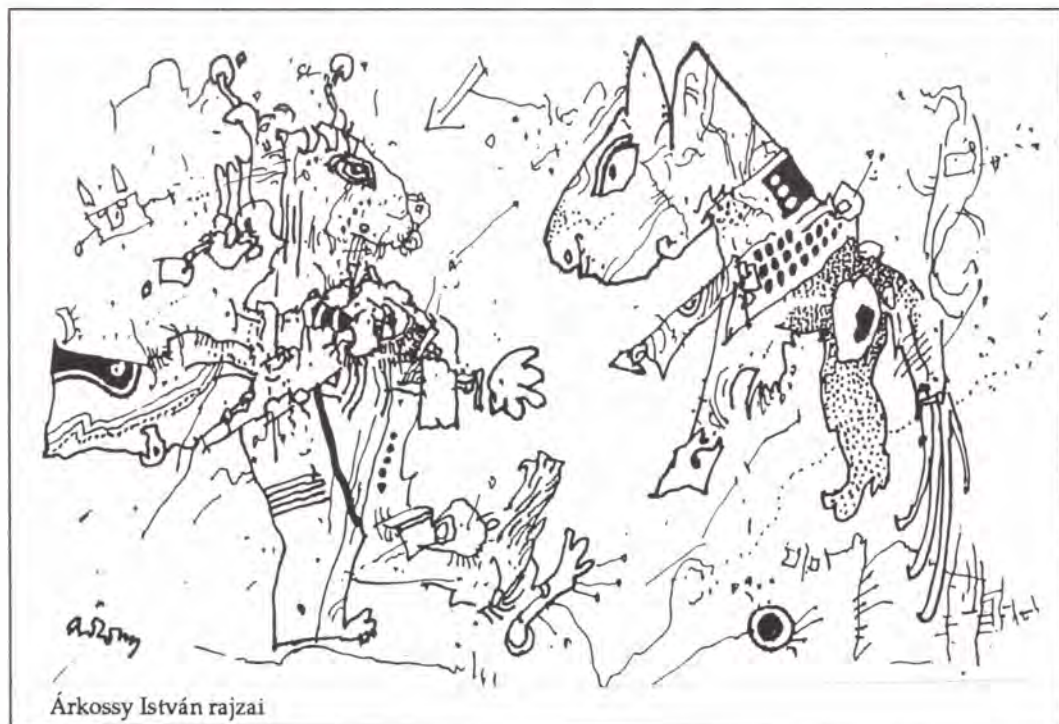
Közben elvesztette a címet. Utóbb pedig már jócskán idehaza nem hitte, hogy az a bizonyos, írogató Fodor Sándor — én lennék, amíg nem találkoztunk Kolozsváron, mint annak idején. Csakhogy most nem a lombi tetőn, hanem az utcán. És civil ruhában, nem angyalbőrben. Időközben érettségizett, az egyetemem "mezeizve" végezte, és mint végzett tanárember (ha jól emlékszem) fokozati vizsgára jelentkezett a Tanár-továbbképző Intézetnél.

Elnézést a kitérőért, de a Lali emlékének tartoztam vele.

A táborban már nem maradt közeli barátom. Minden másod-harmadnap munkára jelentkeztem, és főzni-sütnivalót hoztam Galgóczi bácsinak. És belém is beütött a mennykő, ha enyhébben is, mint Lali barátomba.

Egyik délután jól megrakodva érkeztem az élelmiszerraktárból. Lisztet-krumplit hoztam Galgóczi bácsinak, de igencsak korgott a gyomrom. Mivel a reggeli-osztáskor már munkán voltam, öreg társamnak kiad-

>>>>> folytatás a 18. oldalon

Arkossy István rajzai

17.

Májusban már naponta mentek-vonultak a szállítmányok — most már a mi táborrészelgünkéből is. Az emberek gyűródtak, be-be-lopták magukat egy-egy ilyen menetszázdába, hogy mielőbb Pestre kerüljenek, az "elosztóba", ugye.

Lalit — akaratlanul — vissza-visszatar-tottam.

Először már az előselejtezésnél kiráztak a menetoszlopból, mert hosszú volt a hajam, márpedig az "elosztóba" csak kopaszra nyírt fejjel lehetett menni-utazni. (Érdekes, ezen senki se töprengett el. Vajon miért nem?) Aztán egy borbély két fejadag kenyérért soron kívül levágta a hajamat, megnyírt. De hiába álltam sorba, köpöny helyett a sátorlapot véve magamra, elvégre szemerkélt az eső, és esős időben ezt így szoktuk. Csakhogy a sátorlap alatt (ellenőrizték) nem volt köpöny. Sőt, immár bekecs se volt, mert ügyes kis bekecsemet elhuszzonegyeztem, mindjárt az első napokban, az ideérkezésün-

semlegesítik, elszállítják a veszélyes holmit. Valamitől azonban megdöbbsentem. No, nem a fel nem robbant gránátoktól-aknáktól-bombáktól. Néhányat találtunk belőlük mindössze.

Az állomáson legalább négy-öt hosszú, üres, félelmes kinézetű tehervonat vesztegelt. Délben, látom, kettőnek igencsak füstöl a kéménye, majd sorra, egymás után ki is gördültek a székesfehérvári állomásról. Nem ez hökkentett meg azonban, hanem maguk a tehervagonok. Mindeniket szinte vastagon szögesdrótba csomagolták. Szögesdrót az ajtókon, körülöttük, az ablakokon. Amit úgy halaványan gyanítottam, de nem mertem vitatkozni Lalival, a többiekkel — abban már bizonyos voltam: ezek a vonatok, így bepokálva, semmiképp se Pestre, valamilyen "elosztóba" tartanak. Ezek egyenest a Szovjetunióba mennek, talán Szipériába, vagy az európai rész szélőlt városaiiba, hogy felépítsék azokat. No, ha meg is kell járnom Édesapám első világháborús útját, ahonnan csak 1921-ben vetette haza a jóse-

>>>>> folytatás a 17. oldalról

ták a reggelimet, a hígra főtt kukorica-darát. Puliszkára csak alapanyagát tekintve emlékeztetett ez ez étel. Körülbelül négy-ötbe vágott-tört kukoricaszemeket főztek puhára, de nem kásásúságban, inkább nagyon hígban. Le se írom, minek nevezték el a foglyok, annyira ízléstelen. Amikor kihűlt a levestes-rű étel, akkor megkocsonyásodott. Nagyon éhes voltam. Bekebeleztem. Galgóczi bácsi még próbált (volna) lebeszélni: "Hadd a fenébe, kölyök, mindjárt kész a finom lapótya." Én mégis megettem, de csak felét sikerült elfogyasztanom a "majomg..."-nak, annyira utáltam. A maradékkal a latrinához mentem, kiöntöttem. Aztán ettem a lapótyából is, de már nem esett jól igazán ez se. Nagyon megundorodtam a kukoricakásától. Másnap kóvályogtam, álmos voltam. Harmadnap a táborban csatangolva megpillantottam egy német őrmestert, akivel még Csíkban találkoztam volt. Megölelt, majd eltolt magától: "Ember! Maga sárgaságos!" Szaladok vagy négy-öt bajtársamhoz (már nem emlékszem rájuk), mindenik ráhagyta: tényleg sárgaságom van. Megerősítették a német "diagnózisát". Jól látszott ez a szememen, a körmöm is kezdett sárgulni, a vizeletről nem is szólva: olyan lett, mint a barna sör.

— Eridj a kórházba, kisöreg — biztatott századparancsnokom, és másnap reggel jelentette: egy fogoly katonát a kórházba küldött, nyilvánvaló sárgasággal.

Két táborrészen botorkáltam át, amíg be nyithattam a kórház épnek mondható épületébe. Találomra lenyomtam az első ajtó kilincsét, mindjárt a bejárat mellett. Alvó honvéd feküdt a földön, a padlón. No, ezt ne zavarjuk. Továbbmentem. A következő ajtó mögött beszélgettek: két nagyjából velem egykorú, egy-két évvel idősebb fogoly töltötte ott az időt; jókat nevetve. Kérdő tekintetükre mondom, mi járatban vagyok: "Menj, feküdj le valamelyik kórterembe, öcskös, ahol helyet találsz. A délutáni vizit már lement, majd holnap megvizsgálják a dokik."

Másik terembe nyitottam be. Többen heverték ott a bűzben, pokróccal leterített szalmán (még szalmazsákra se jutott a fogolykórháznak). Gyorsan visszacsuktam hát az ajtót. Mégiscsak az első betegszoba lesz a jó, ahol csak egy szem honvéd aludt. Ott legalább bűdösség se volt. Óvatosan nyitottam be (a másik, úgy látszik, nagyon mélyen aludt), majd mellé mentem, lefeküdtem, neki vetve a hátam az alvó bajtársnak. És ... elaludtam, pedig kint még nem is volt egészen sötét, de a sárgaság aluszékonnyá teszi az embert.

Reggel — ébredek. Már világosság van, és kint jönnek-mennek. Megbököm mozdulatlan társamat, de nem ébred fel. Kissé riadtan nézem: lélegzik ez egyáltalán?

Halott volt.

Felugrottam - és kirohantam a kórházból. Vissza, még meglévő két-három bajtársam közelébe, Galgóczi bácsi mellé. Érdeklődésükre azt feleltem, túlságosan teli a kórház, és mert a bajom nem ragályos, visszaküldtek, nincs ahová ott befektessenek, gyógyszerük sincs, és diétás étkeztetést se biztosíthatnak (ami lehet, igaz is volt — de én akkor rögtönöztem, hogy ne kelljen abban az iszonyatos épületben laknom).

Igyekeztem hát diétázni.

Csak a teámat ittam meg, és a napi két kockacukrot ettem. Bajtársaimtól is kaptam

napi két-három kockacukrot, kenyéradagomért. Rendben is lett volna minden, nagyokat aludtam napközben is — de állandóan éhes voltam. Úgy május első napjaiban éjszaka riadóztattak, hogy visznek másfelé. A konyhánál kellett sorakoznunk, ahol némi ácsorgás után egy-egy egész kockakenyeret kaptunk, és a csajkánkba egy nagy kanál csak alig zsizsikes borsófőzeléket döntöttek. Az edénybe ökölnyi színhúst is. Sózott, jól megfőtt marhahúst.

Hát akkor egyszer, még egyszer az életben jóllakom!

Lesz, ami lesz: törtem a kenyérből, kanalaztam a borsófőzelékből, és úgy-ahogy, a kanállal vágva, megettem a húst is.

A "riadóról" kiderült, hogy vaklárma volt. Ismét lefekhettünk.

Másnap — kutyabajom. A vizeletem se barna. (Ekkor már egészséges lehetett Felényi is.)

18.

Kicsit gyöngye voltam még — de határozottan jól éreztem magam. Arról azonban, hogy ismét bevonuljak a fogolykórházba, hallani se akartam. Szerencsére senki se próbált rávenni, különben már a gondolattól is rosszullet környékezett. Bajtársaim fél cukoradagját se fogadtam már el, kenyéradagomat megettem. Az a nagy öröm is ért, hogy a táborban összefutottam egyik csíkszeredai diáktársammal, a nálam egy évvel kisebb János Zolival. Civilben jött-ment, fején a piros, csíkszeredai diáksapkával, egyensapkánkkal. Nemcsak a találkozás volt örömteli, hanem a hír is, amit mondott: a tizenhét éven aluliakat hazaengedik, ha nem voltak katonák. Őket — amolyan diákszoportot — már össze is írták. Felsőrákoson fogták volt el, a Fertő-tó mellett, onnan kísérték ide. — Ez szép — mondtam —, de én sajnos katona voltam. "Nem kell azzal dicsekedni" — legyintett Zoli. Hát másnap írják össze a mi századunkban is a fiatalokat. Engem is, noha fél éve betöltöttem a tizenhetet, de az összeíró csak legyintett, amikor bevallottam neki. Vagy tizenöten lehettünk a századból — egyetlen hajdani bajtársam se volt köztük. A még Székesfehérváron maradtak ugyanis nem hittek nekem, amikor elmondtam, milyen vonatot láttam az állomáson. Ők — siettek. "Haza" — úgymond.

Mire meglelt az összeírás, jött a tábor fogoly-parancsnoka, egy repülő-vezérkari százados. Ha jól emlékszem, Horváthnak hívták. Felsőrákosztartott. Ott álltunk előtte, egytől egyig honvéd egyenruhában. Kérdi az elsőőt, milyen egységnél szolgált. Ez darálja a hadosztály, az ezred, a zászlóalj számát. A százados ráförmedt. — Miket hordasz itt össze-vissza, te szaros?! A honvédségnek nem volt szüksége gyerekekre! Megértetted?! Gondolkozz hát... És a következőhöz lépett, aki nagyon ijedten kezdte mondani, hogy ő tulajdonképpen nem is volt katona. Munkaszolgálatra vitték mint leventét, és elszakadt a civil ruhája. A százados bólintott: Na ugye. Ám még mindig akadt vagy kettő, aki kötötte az ebet a karóhoz, hogy márpedig ő igenis honvéd volt. A másodiknál már elfogyott Horváth vezérkari százados türelme: — Hát semmiképp se szeretnél hazajutni, te szerencsétlen?!

Velem már semmi baj se volt: mondtam, amit János Zolitól hallottam: Felsőrákosra vittek egy csoport Székelyföldről hozott diákkal, ott erődítési munkákat végeztek, de elszakadt a civil ruhám, így ebbe

öltöztettek. Ott értek el a szovjet csapatok, és mert egy részünkön katonai egyenruha volt, valamennyiünket idáig kísérték. Miközben igencsak mintaszervő vigyázzállásban mondtam ezeket, a táborparancsnok a bakancsomra pillantott — és finoman elmosolyodott. — Jól van, öcskös. Hány éves vagy? "Tizenhét leszek!" — feleltem. Elégedett volt a válasszal, de továbblépve visszaszólt nekem: — Nem kell épp ilyen katonásan viselkedni-beszélni. Még valaki azt találja hinni, hogy katona voltál.

Másnap kora délután szólítottak a parancsnokságra. Mintegy száz-százhuszunkat az én táborrészelegemből. Szovjet tiszték hallgattak ki tolmáccsal, de nagyon unták. Szabvány kérdés: Hány éves? (A válasza oda se figyeltek.) ... Katona volt? — Természetesen nem. — Miért visel egyenruhát? — Beöltöztettek, mert leszakadt a civil. — Jó, jöhet a következő. Két nap múlva hívatnak a főbejárathoz. Azokkal, akiket már kihallgattak. Egy idős orosz tiszt, állítólag ezredes (az orosz rangjelzéseken akkoriban még nem tudtam jól eligazodni), a táborparancsnok, egy piros terítővel letakart asztal mögött ült, majd felállt és beszédet mondott. Biztatott, menjünk haza, igényeljünk földet és dolgozzunk szorgalmasan. Jó utat kívánt, majd az előtte lévő papírköteggel céduláit egyenként kézbe véve — szólítani kezdett. Ki-kapott egy egész kockakenyeret, negyedkiló kockacukrot és két kilós húskonzervet. Azok közül, amelyeket az élelmiszerraktárakban is tettük-vettük, de magunkkal nem vihattunk belőlük egyet se. Most - egy egész dobozzal kapunk! Ezt is átvéve, ki-kiléphetett ki a kapun, aszerint, ahogy szólították.

És szólítják a fogolytársakat — egyenként, engem még nem.

Vártam.

Már csak maroknyian maradtunk "szabadulók" a kapunál.

Aztán ötten, ha maradtunk.

Végül — utolsónak — hallom a nevem. Kérdi a táborparancsnok: Hova megyek "haza"? "Csíksomlyó" — mondom. "Csíkszamos" — olvassa a szabaduló papíromról az elírt helységnevet, de ideadja a papírt, megkapom az ételmet. Én mindent be a hátizsákba, és indulás. Kifelé.

Olyan hirtelen jött ez az egész, hogy esetleg ottmaradt egy-két bajtársamtól el se köszöntem. Kimegyek a duplakerítéses kapun, és arra indulok, amerre az állomást tudom, hiszen nemegyszer kísérték már arra, dolgozni.

— Hej! — egy fiákeret hajtó orosz katona rikkantott rám.

Dermedten állok meg.

— Hová? — kérdi, legalábbis így értettem, oroszul. Válaszolni azonban nem tudtam, hanem elővettem, hogy mutassam meg neki a szabaduló cédulámat. Csak legyint és még egyszer kérdi: Hová?

Nyelvi nehézségeim miatt csak jeleztem neki, kellőképpen utánozva az induló mozgonyt. Intett: üljek fel.

Felültem mögéje, a fiákerbe. Így jutottam ki - főúri módon — az állomásra. Az utcán a civilek csodálkozva-meglepetten néztek. Én pedig kegyesen integettem nekik, mint egy arra kocsikázó püspök, vagy legalább — tábornok. Így jutottam ki az állomásra az orosz fiákerében, aki a végén még kezet is fogott velem és mondott valamit — azt hiszem, szerencsés utat kívánt.

KÓDEX—

Eötvös Károly nagy pere (részlet)

1882. április elsején eltűnt Tiszaeszláron egy tizennégy éves cseléd lány, Solymosi Eszter. A faluban és környékén hamar lábra kapott a híresztelés, miszerint a helyi zsidók néhány idegen segítségével megölték a lányt, hogy vérét az ünnepi pászkához keverjék. A tizenkilencedik század végén már anakronisztikusnak tűnő várvád napok alatt országos botránnnyá dagadt. A sajtó felkapta a hírt, egyre újabb borzalmas részlettel gazdagítva a történetet. A politika szférája sem maradt érintetlen: a képviselőházban kérdéseket intéztek a kormányhoz és intézkedéseket sürgettek. A parlamentben ekkor már működött egy antiszemita párt, ennek egyik aktív tagja Ónody Géza tisztaeszlári képviselő volt. (1883-ban meg is jelentetett egy elfogult könyvet az esetről.) A közvélemény nyomására megindult a nyomozás az ügyben. A vizsgálat vezetésével a vármegye 1882 májusában egy fiatal és bűnügyekben tapasztalatlan aljegyzőt bízott meg, Bary Józsefet. Vizsgálóbíróként ő vezette a nyomozást és rögtön meg is kezdte a tanúkihallgatásokat. A legfőbb tanú egy Sarf Mór névű tizennégy éves fiú volt, aki rituális gyilkossággal vádolta a falusi zsidókat, köztük tulajdon apját is. Vallomása alapján gyanúsítottként őrizetbe vettek néhány tisztaeszlári zsidót, köztük Sarf Józsefet, a fiú apját. Védőőrizetbe vették magát a gyermekkorú tanút is.

A fenyegető jelek hatására a Zsidó Központi Iroda döntő lépésre szánta el magát. 1882 júniusának végén felkérte az ország egyik népszerű politikusát és sikeres ügyvédjét, Eötvös Károlyt, hogy vállalja el a megvádolt zsidók jogi képviselését.

Eötvös politikusi pályája harmincéves korában kezdődött. 1872-ben a veszprémi választókerület országgyűlési képviselőjévé választotta, s ő a parlamentben a Deák-párthoz csatlakozott. A képviselőház egyik vezérszónokaként politikai és társasági sikereket aratott, szellemes beszédeit hosszasan idézték a korabeli újságok. Politikai népszerűségére jellemző, hogy 1881-ben már húsz választókerület jelölte képviselőnek. Ekkor már csatlakozott a Kossuth nézeteit képviselő 1848-as és Függetlenségi Párthoz. Jogászai pályája is jól alakult. 1878-ban Budapesten megnyitott ügyvédi irodájában időnként harmincan is dolgoztak.

Ezt az élete derekán levő, sikeres és népszerű embert kérte meg a Központ Iroda a várváddal megvádolt zsidók védelmének ellátására. Ő már azelőtt is figyelemmel kísérte az ügyet, jogi szempontból érdekelte is, de, mint az események után húsz évvel írott, *A nagy per, mely ezer ére folyik, s még nincs vége* című könyvében vallotta, "nagy harc kerekedett gondolkodásomban és érzéseimben", hogy elvállalja-e a jogi képviselést. (Eötvös szavait a továbbiakban is ebből a könyvből idézzük.) Mindezekelőtt politikustársaival vitatta meg döntése várható következményét. Váratlanul különös politikai helyzettel kellett szembesülnie. Mint közölték vele, kormánypárti és ellenzéki képviselők szövetkeznek Tisza Kálmán miniszterelnök megbuktatására. Nekik nagyon is kapóra jött a tisztaeszlári ügy, úgy vélték, a feltámadt antiszemitizmus következtében könnyen egy — zsidó pénzekkel kapcsolatos — korrupciós intrikába keverhetik és megbuktathatják a miniszterelnököt. Eötvösnek feltárták a helyzetet és felajánlották neki az újonnan szerveződő Tisza-ellenes párt vezetői székét. Eötvös tiszta jelleműtől azonban távol állt az efféle politikai intrika. Elutasította az ajánlatot, mert úgy gondolta, "a felekezeti gyűlölet utálatos eszköz politikai célok elérésére. Ha e gyűlölködés megerősödik: a tömeg legrosszabb szenvedélyeit kelti föl s ingerli kitörésre. Ehelyett azt tanácsolom: álljunk a felekezeti izgatás elé egész mellet, s küzdjük le azt egész elszántsággal."

Eötvös döntése pillanatában tisztában volt vele, hogy nemcsak egy ragyogó politikai karrier lehetőségét utasította el magától, hanem ismerőseinek, pártbeli barátainak jó részével is szembekerült.

Még egy indoka volt arra, hogy politikai pályafutását veszélyeztetve az igaztalanul megvádolt zsidók segítségére siessen, a kálvinista erkölcsiség együttérzést követelő parancsa: "Kétszáz év előtt a mi egyházainkat, a magyar protestánsokat is gyilkos erővel üldözte a felekezeti dühöngés ürügye alatt a hasburgi erőszak, rokonainkat hóhér kezébe, egyházaink lelki tanítóit gátlarabságra hurcolták: vajon a közélet szereplő férfiai megengedhette volna-e magának akkor, hogy az üldözöttek keserű jajgatása elől füleit bezárja, s a védelem enyhítő segítségét megtagadja?"

HUSZÁR ÁGNES: Új Horizont. 2002.

—INDEX—

ZENE — TEGNAP, MA, HOLNAP 22.

"Mély kútba tekinték..."

szól csengő hangokon évezredek távolából a bájos gyermekdal szövege, majd így folytatódik: "aranyzálat szakajtok, benne látom testvércémet bíborba, bارسonyba, gyöngyös koszorúba."

Mágikus szöveg, szinte hozzázahallani a sámán dobütéseit. Még a játék leírása is sámánisztikus révültre utal — játékos oldással: "Álló kör, kézfogással. A kör közepén álló a játék elején leguggol, két kézzel elfedi arcát és szemét. A többiek énekelnek..."

Érdemes felfigyelnünk a mozzanatokra: ÁLLÓ KÖR. Miért nem mozog? Több energiát fejlesztene, ha a kör valamilyen irányba, valamilyen sebességgel, valamilyen mozdulatsorral elmozdulna a helyéről. Másik érdekesség: KÉZFOGÁS. Össze kell kapcsolni a játszó energiakörét: rendkívül felerősödik az energia-gyűrű. A KÖR, a KÉZFOGÁS (majdhogynem mágnesként) áramot sugároz a kör belsőjében guggolóra. Ez a testhelyzet eleve dinamikus, a teljes lábmozgás megfeszül, és mégis "pihen". A testtartás visszautal az embrió S-alakjára: ősi, organikus állapotot idéz.

Harmadik mozzanat és egyben a legérdekesebb is: KÉT KÉZ-ELFEDI ARCÁT ÉS SZEMÉT. A játékleírás fontosnak tartja, hogy ne érje be az arc elfedésével, de külön emelje ki a szemek letakarását. A guggoló számára megszűnik a külvilág, csak a monoton énekhang révén szűrődik be hozzá. Magába szállva, valóban: MÉLY KÚTBA TEKINT. És a dalszöveg szerint valóban lát is: bíborszín ragyogást, majd bارسony puhasága sejlik fel képzeletében, gyöngyszor kápráztatja el, koszorú fonja körül a látomást. Valódi varázslat. Valamikor réges régen a felnőttek "játszótták" végig hatalmas, beleérző komolysággal. Ma gyermekek teszik ugyanezt.

A mai felnőttek szégyenlik, ha valami hasonlóan rajtakapják. A józanság nagyobb erő, mint a mágikus látomásba való belefelejtkezés. Valahogyan szégyen lett

felpillantani a MAGASSÁGOK-RA és belenézni a MÉLYSÉGEK-BE. Még a gyermekeket is erre neveljük: szerencsére nem hallgatnak ránk: élnek, beleélik magukat a másféle (szellemi, lelki) dimenziókba is.

A művészet elsőként sietett JÓZANNÁ válni. A zenészek felszólították hallgatóságukat, hogy emeljék ki arcukat a jötevéden bezáruló tenyerek energia-áramköréből, és... használják bátran a szemüket. A 20. század nem akart "mély kútba tekinteni": a felszínre tört, látványra akart (a zene is) lefokozódni. Így vált a balett központi műfajjá. No persze nem először történik az emberiség történetében. A barokk opera is sokat adott a látványra, de jött utána egy Beethoven, és a zene ismét "mély kútba tekintett". A múlt század barokk mintákhoz nyúlt vissza (többek között!), és most ismét következnie kellene egy új Beethovennek. Ezt várjuk a 21. század zenéjétől. Mert mint kiderült, a reális látvány nem helyettesítheti a képzeletbeli "kútba szállást". Nem pótolja a művészet és főleg a zene nyújtotta mélybe szállást lényünk legrejtettebb titkos zugaiba. A modern technika vívmányai mind a reális, józan látványt sugallják; ideértve a televíziót, a legfőbb látványkínálót. *A világ körül van* — sugalmazza minden megnyilvánulás, ami minket minden pillanatban körülvesz. Szörnyen hamis kép! A világ bennünk van, *elfedett* arcunk és szemünk határain belül. Takarjuk be szemünket a művészettel, hogy jobban lássunk — sugalmazza az új zene is.

A félelmetesen terjeszkedő drogfogyasztás egyik reakciója a külvilág mindent elsőprő betörésének életünkbe: menekülés a külvilág elől. Mérgező porral takarjuk be arcunkat, szemünket? Az igazi művészet ennél sokkal értékeesebb, hasonlíthatatlanul pozitívabb élményt kínál, de ezt még csak kevesen fedezték fel a mai fiatalok közül.

TERÉNYI EDE

Mann-errata

A Helikon 16. számában megjelent *József és testvére, Károly* című íráscskában idő- és eszközhiány miatt néhány téves részletecske lappang. 1. Az említett Franz Schmidt zeneszerző 1939-ben meghalt: ezért mellőzésben nem személyének, hanem életművének volt része. 2. Ilyenformán Leverkühn miatt nem ő reklamálhatott; talán valamelyik

kollégája tette. 3. Schmidt művének, a *Hétpecsétet könyvnek* a bemutatására nem a közeli években, hanem 1959-ben került sor.

Vagyis 43 év kellett ahhoz, hogy ama hangverseny műsorfüzete eljusson hozzám Salzburgból, és akkor is három napot késelt! Így jár a szegény bocskoros kisirodalmár, ha nincs iméje... Sajnálatomat fejezem ki.

SZŐCS ISTVÁN

HOL-

2002. augusztus 20 — 25. között Zetelakán rendezte meg az Erdélyi Magyar Írók Ligája (E-MIL) az Erdély — Határtalanul nevű irodalmi táborát, amelyen előadást tartott többek között Fried István, Szonda Szabolcs, Bengi László, Balázs Imre József, Banner Zoltán, Kántor Lajos, Boka László, Csávossy György, Lászlóffy Csaba, Bogdán László. A költői szemináriumot Orbán János Dénes, az írói szemináriumot Szávai Géza vezette, délutánonként pedig a jelenlevő írók, költők ötös csoportokban látogattak el székelyföldi városokba, ahol írásaikból olvastak föl, és válaszoltak olvasói kérdésekre. Az utolsó napon került sor az E-MIL közgyűlésére, amelyen a tagok körvonalazták a liga további tevékenységét.

A kolozsvári Stúdium Könyvkiadónál nemrégiben jelent meg Lászlóffy Csaba *Tudnak-e a jász lovasok nevetni?* című verseskötete.

A Molnári Magyarág legutóbbi számának szerzői: Csávossy György, Gazda Árpád, Halász Péter, Radu Rosetti, Duma-István András, Iancu Laura, Sylvester Lajos, Ferenczes István, Kányádi Sándor, Soltész József, Teknő Péter, Bálint Sándor és Fodor Sándor.

A békéscsabai Bárka 4. számában olvasható Kántor Lajos *Reményik Sándor — viszonyítások*, Balázs Imre József *"A szó nem hasonlat többé"*, Heroay Gizella *költészete a hatvanas évek második felében* és Nicolae Balota *Az elhagyott pásztor éneke* (Kányádi Sándorról) című tanulmánya.

A Hítel 7. számában olvashatók László Noémi *Előhang*, *Nyomtalanul* és *Utóhang* című versei.

Az Erdélyi szép szó szerzői: Balázs Imre József, Bálint Tibor, Benő Attila, Bogdán László, Demény Péter, Demeter Szilárd, Egyed Emese, Farkas Wellmann Éva, Fekete Vince, Ferenczes István, Ferencz Imre, György Attila, Jánk Károly, Jánosházy György, Kányádi Sándor, Karácsonyi Zoltán, Kinde Annamária, Király László, Király Zoltán, Kovács András Ferenc, Lázár René Sándor, Kudelász Nóbel, Láng Zoltán, Lászlóffy Aladár, László Noémi, Lőrincz György, Lövétei László László, Molnár Vilmos, Nagy Koppány Zoltán, Orbán János Dénes, Papp Sándor Zsigmond, Páll Lajos, Sántha Attila, Sebestyén Mihály, Sigmund István, Simonffy József, Szakács István Péter, Szász János, Szócs Géza, Tompa Gábor, Vida Gábor és Visky András.

A csíkszeredai Neptun Impex Rt. Neptun Kiadója a minap jelentette meg Bálint Tibor posztumusz kötetét: *Könyörgés kétségbeesés ellen*, amely a tragikusan elhunyt író válogatott novelláit tartalmazza. Születésnapjára ajándéknak szánták, a szerző sajnos nem érthette meg írásainak megjelenését.

-MI

Ki vagy be?

Helyes megfejtés esetén a rejtvény fősoraiban Tom Stoppard angol drámaíró gondolatát találja.

VÍZSZINTES

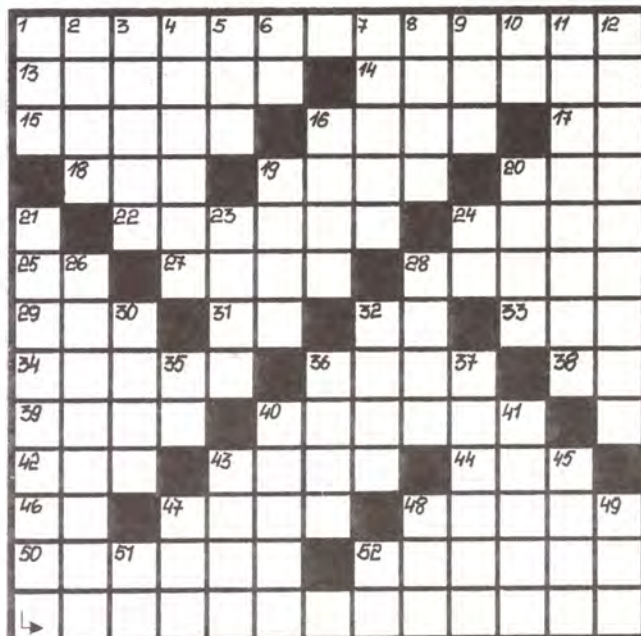
1. A gondolat első része. 13. Káromkodó. 14. Daewoo autótípus. 15. ... Kuroszava, filmrendező. 16. Innivaló. 17. Asztatin vegyjele. 18. Asztácium és jód vegyjele. 19. Női név. 20. Török tiszti rang. 22. Titkon rápillant. 24. Történelmi időszak. 25. Gabon és Vatikán kocsijele. 27. Hibáztat. 28. Előtag, jelentése: kép. 29. Ugyan a végén! 31. Kiváltó tényező. 32. Argon vegyjele. 33. ...Taylor, színésznő. 34. Néger eredetű zene. 36. Látunk vele. 38. Morzehang. 39. Kelet, angolul... 40. Fut. 42. Nitrogén, hidrogén és jód vegyjele. 43. Vagyis. 44. Riszálni kezd! 46. ... Derek, színésznő. 47. Benedek ..., meseíró. 48. Rövid, felfelé hajló orr. 50. Ritka női név. 52. Lake ..., olimpia színhelye volt.

FÜGGŐLEGES

1. Zavaros ama! 2. Indián nép. 3. Ajtót kitaró. 4. Zenebona. 5. Spanyol, zambiai és osztrák gépkocsijel. 6. Biztatás. 7. Figyelmeztetés. 8. Spanyol férfinév. 9. Táblabelső! 10. Sír. 11. A mésző változata. 12. Ház felújítása. 16. Láncfonalat erősít. 19. Mihók társa. 20. Juhszállás. 21. A gondolat második, befejező része. 23. Hordó jelzője lehet. 24. Rendben van. 26. Ismeretlen helyre. 28. Láncfonalat erősít. 30. Női becenév. 32. Tehát. 35. Klasszikus kötőszó. 36. Ágazat. 37. Angol női név. 40. Érzelem (régies). 41. Táncterem (angol). 43. Vél (népies). 45. A test motorja. 47. Részben elad! 48. Paplanbelső! 49. Spanyol, német és osztrák autójelzés. 51. Erbium vegyjele. 52. Néma pali!

BOTH LÁSZLÓ

A Helikon 16. számában közölt A magyar nemzet című rejtvény megfejtése: *Ha a Föld Isten kalapja, / hazánk a bokréta rajta.*

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége

Illyés Közalapítvány

Nemzeti Kulturális Alapprogram

Pro Professione Alapítvány

Magyar Kultúra Alapítvány

Communitas Alapítvány

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:
SZABÓ GYULA
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MARIA: olvasószervező
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számitógépes tördelés: NAGY MARIA; nyomtatja a Miskolci Református Sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245 Telefon: 132309, Fax: 132096

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288